

APRÓ ANTAL ZOLTÁN

*SZEGREGÁCIÓ – MUNKAERŐPIAC –
FOGLALKOZTATÁSI ESÉLYEGYENLŐSÉG*

Gypsy Studies – Cigány Tanulmányok

7.

Sorozatszerkesztő: Cserti Csapó Tibor

APRÓ ANTAL ZOLTÁN

*SZEGREGÁCIÓ – MUNKAERŐPIAC –
FOGLALKOZTATÁSI
ESÉLYEGYENLŐSÉG*

Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar
Romológia és Nevelésszociológia Tanszék

**Az utánnomás nyomdai munkálatait
az Oktatási Minisztérium finanszírozta
„A nemzetiségi, kisebbségi
pedagógusképzés támogatása” (2004.)
projekt keretében**

Változatlan utánnomás 2004

Kiadja a Pécsi Tudományegyetem Romológia és
Nevelésszociológia Tanszéke • 7624 Pécs, Ifjúság útja
6. • Felelős kiadó: Forray R. Katalin •
Sorozatszerkesztő: Cserti Csapó Tibor • Szerkesztette:
Cserti Csapó Tibor • Borítóterv: Bogdán János • Készült
az AGORA Ipari, Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.
nyomdájában. Pécs, Tüzér u. 1-3. • Nyomdavezető:
Rieger Gyula • Megjelent 100 példányban • ISBN:
963 642 020 3 • ISSN: 1586-6262

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	7
A SZEGREGÁCIÓRÓL	8
TÁRSADALMI RÉTEGZÖDÉS – TÁRSADALMI EGYENLŐTLENSÉGEK	9
A HAZAI CIGÁNYSÁG ÉS A MUNKAERŐPIAC	13
<i>A munkaerőpiaci kirekesztődés fogalomköre</i>	14
<i>Diszkrimináció, munkaerőpiaci esélyegyenlőség, emberi jogok az</i> <i>Európai Unió kapujában</i>	15
<i>Az OECD munkaerőpiaci politikája</i>	25
<i>Esélyegyenlőség Magyarországon</i>	29
<i>A cigányság munkaerőpiaci hátrányainak összetevői</i>	30
BARANYA MEGYE CIGÁNYSÁGA	33
A CIGÁNY ÖNKORMÁNYZATISÁG	35
A CIGÁNYSÁG MUNKAERŐPIACI REINTEGRÁCIÓJA	37
<i>A komplexitás faktorai</i>	43
<i>A cigányság megélhetési nehézségei</i>	45
<i>A cigányság munkaerőpiaci reintegrációját segítő intézményi és</i> <i>eszközháttér</i>	47
- A SZOCIÁLIS ÉS CSALÁDÜGYI MINISZTERIUM FOGLALKOZTATÁST ELŐSEGÍTŐ TÁMOGATÁSI RENDSZERÉRŐL	48
1. Munkahelyteremtés támogatása	49
2. Bértámogatás	51
3. Vállalkozóvá válás támogatása	52
4. Önfoglalkoztatás támogatása	53
5. Munkahelymegőrzés támogatása	54
6. Foglalkoztatáshoz kapcsolódó járulékok átvállalása	56
7. Fiatal munkanélküliek támogatása	57
8. Közhasznú foglalkoztatás	59
9. Munkaerőpiaci képzés	60
10. Közhasznú szervezetek támogatása	61
11. Az intenzív álláskeresés támogatása	62
- TÁJÉKOZTATÓ A SZOCIÁLIS FÖLDPROGRAM MŰKÖDÉSÉRŐL ..	62
- KORMÁNYZATI INTÉZKEDÉSEK	67

- CIVIL SZERVEZETEK A BARANYA MEGYEI MUNKAÜGYI KÖZPONT HÁTTERÉBEN.....	68
<u>Somogy megye</u>	75
<u>Tolna megye</u>	78
- ORSZÁGOS PROGRAMOK.....	80
CIGÁNYSÁG – ISKOLA – HÁTRÁNYOS HELYZET.....	82
TERÜLETFEJLESZTÉSI FORRÁSOK.....	83
ROMA FELZÁRKÓZTATÓ KÉPZÉSI MODUL.....	93
A BARANYA MEGYEI MUNKAÜGYI KÖZPONT ERŐFESZÍTÉSEI A CIGÁNY MUNKAERŐ INTEGRÁCIÓJA TERÉN	99
<u>1. Oktatás</u>	101
<u>2. Foglalkoztatás, agrárgazdaság, térségfejlesztés</u>	106
Együttműködési megállapodások a cigány szervezetekkel a foglalkoztatás elősegítése érdekében	106
Támogatott foglalkoztatás.....	106
Alternatív munkaerőpiaci szolgáltatás	110
Foglalkoztatási programok civil szervezetekkel közösen:	111
<u>3. Kutatások</u>	114
<u>Roma referens-hálózat</u>	116

Mottó:

"A romakérdés Közép-Európa és Magyarország legerősebb társadalmi és etnikai feszültsége a következő évtizedekben.

Nem szabad megkerülni a problémát, és hagyni, hogy az csak egy szűk körű, jó szándékú és felvilágosult értelmiségi csoport kutatási témája legyen."

(Glatz Ferenc: A romakérdésről - in. A cigányok Magyarországon - Magyarország az ezredfordulón, rendszerváltozás: piacgazdaság, társadalom, politika, - Budapest 1999. MTA.)

Bevezetés

Háttér tanulmányunk tárgya a megyében élő munkanélküli cigány/roma származású lakosság munkaerőpiaci helyzete a szakosodott államigazgatási szervezet cselekvéseinek tükrében.

A megállapítások egyszerre hordozzák a kitörés esélyét és a feladat megoldhatatlanságából adódó szociális neurózist. A két, egymás mellett élő, dichotóm jellegű jelenségvilágból adódik a következtetés: nem a közelmúlt, a jelen és a közeljövő sikertörténete a roma foglalkoztatás. Ennek ellenére szükség van a sikerek és a kudarcok feldolgozására már csak azért is, mert a csatlakozási folyamat gátjává válhat, ha a társadalmi aktorok nem növelik aktivitásukat, toleranciaszintjüket.

Az a szociálutópisztikus megközelítés, amely egy-egy részjelenségből levezetve - pl. a demokratikus szabadságjogok, az oktatás- és szociálpolitika, a kriminalizálódás mérséklése, stb.- látja megragadhatónak a kitörési pontokat, nem vezethet eredményre, mert a motivációs apparátus lehető legszélesebb mozgósítására van szükség ahhoz, hogy ne egy végleg kettészakadt társadalmi jövőkép rajzolódjon a bennünket követő generációk szeme elé. Az utópia ugyanis, mint tudjuk, hatályon kívül helyezi a valóságos egyes alapvető összefüggéseit, és helyettük bevezet irracionális, az empirián kívüli elemeket.

A szegregációról

Mindenekelőtt a szegregáció fogalmát tartjuk indokoltnak rögzíteni. A szociális munka szótára, amely az angolszász mintákat követve lexikális módon összegzi a szakterületekkel kapcsolatos terminológiákat, az alábbi módon írja le a szegregációt: *„Egy csoport elkülönítése (szegregációja)- vagy elszigetelődése (izolációja) társadalmi szankciók, törvények és társak nyomása vagy preferenciák által. Önkéntes szegregációról akkor beszélünk, amikor az emberek a magukhoz hasonlókkal akarnak együtt lenni. Kikényszerített a szegregáció akkor, amikor az általában a domináns csoport által hozott jogi, politikai vagy normatív kívánalmakat kényszerítenek egy kevesebb hatalommal bíró csoport tagjaira.”* (Gosztonyi-Pik, Bp.1998.)

A legújabb idegen szavak szótára az alábbiak szerint fogalmaz: *„1. elválasztás, elkülönítés, 2. szétválás, hasadás 3. elkülönülés 4. a homológ kromoszómák és a velük kapcsolatos allélok szétválása a sejtosztódások során 5., A feketék elkülönítése a fehérektől az USA-ban 6. az öröklött tulajdonságok elkülönülése.”* (szerk. Bakos F. Akadémia Bp.1994.)

Szükségesnek tartjuk még a társadalmi rétegződés komponenseinek elemzési apparátusát is felszínre hozni annak érdekében, hogy a romák foglalkoztatásával kapcsolatos kompetitív környezet sokszínűségét érzékeltetni tudjuk.

Az egymás hatását korlátozó, vetélkedő szociális mező bonyolult rétegzettséget alakított ki. Az alá-fölérendelést alakító erőforrások heterogének, az erőforrások (gazdasági, kulturális, és társadalmi tőkék, mint később Bourdieu rendszerét ismertetve látni fogjuk) között sok esetben önellentmondások feszülnek. „A kialakuló rétegződési tendenciák kikristályosodása kezdetleges, számos státus tranzit jellegű, a strukturális viszonyokat korlátozott megfigyelhetőség és láthatóság jellemzi.” (Angelusz R.)

Társadalmi rétegződés – társadalmi egyenlőtlenségek

Szociológiai tény, hogy nincs rétegződés nélküli társadalom. A társadalmi egyenlőtlenség Kingsley Davis-Wilbert E. Moore rendszere alapján öntudatlanul kialakult eszköz, amellyel a szociális színtér biztosítja maga számára, hogy a legfontosabb pozíciókat a legalkalmasabbak, legrátermettebbek lelkiismeretesen töltsék be, azaz elmondható, hogy a romákat (is) sújtó egyenlőtlenség intézményesített módon van jelen az életünkben. Melwin E. Tumin a rétegződés néhány elvét vizsgálva megállapítja: *„Az emberi társadalomban az egyenlőtlenség mindenütt jelenvalónak tűnik. Minden múlt- és jelenbeli társadalom egyenlőtlenül osztotta-osztja el a szűkösen rendelkezésre álló keresett javakat, ill. szolgáltatásokat.”*

Walter Buckley méltányos egyenlőtlenségről beszél. A különböző pozíciókhoz kapcsolt egyenlőtlen jutalmak rendszert alkotnak, de a hozzájárás nem csak a tehetségtől függ. A jutalmak alatt egyszerre értjük a jólétet, a létfenntartást biztosító eszközöket, a szórakozást és a kikapcsolódást szolgáló eszközöket, és az önbecsülést, önkiteljesedést, önérvényesítést szolgáló eszközöket egyaránt. A tehetség több mint a potenciális képességek sokasága, a társadalmilag oktatót és kidolgozott készségeket is bele kell foglalnunk. Tehát a vele születtség nem csupán biológiai, hanem társadalmi determinánsok kertében fogható meg. Ha nyelvi rétegzettségét, szemantikáját tekintjük az egyenlőtlenség absztrakciónak, abban az esetben is kétértékűséget figyelhetünk meg, mert jelenti egyszerűen a különbséget a megfigyelhető tulajdonságok között, valamint az értékítélettel telített méltánytalanságot is.

A már említett Bourdieu az egyenlőtlenségek mögött a tőkejavak elosztása és felhalmozása során keletkezett effektusokat, tényeket elemezte Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke c. tanulmányában. A tőke nála több mint közgazdasági kategória, jelenti az objektív és szubjektív struktúrákban rejlő erőforrást, és

a társadalmi világ szabályszerűségeinek alapvető elvét. „*A társadalom világa felhalmozott történelem.*” Ennek következtében a tőkefelhalmozás a történelem rétegeiben következett be és alakított ki státuskonzisztenciát vagy inkonzisztenciát, strukturálta a szociális szinteket, alakított ki nehezen mozdítható rendeket, csoportokat, osztályokat. „*A tőke a dolgok objektivitásában rejlő erő, amely arról gondoskodik, hogy ne minden legyen rögtön lehetséges vagy rögtön lehetetlen. A tőke különböző fajtáinak és álfajtáinak bizonyos időpontban adott elosztási struktúrája a társadalmi világ belső struktúrájának felel meg, vagyis azoknak a benne rejlő kényszereknek, amelyek a társadalmi valóság tartós működését meghatározzák és a gyakorlat sikereseit eldöntik.*” Rendszere alapján a kulturális tőke (inkorporált, objektivált és intézményesült formában) a kultúra elsajátításának folyamata a primer családi nevelés és az oktatási piacon. A társadalmi tőke ezzel szemben „*azon aktuális és potenciális erőforrások összessége, amelyek a kölcsönös ismertségek vagy elismerés többé-kevésbé intézményesült viszonyai tartós hálózatának birtoklásához kapcsolódnak, vagy másként kifejezve, olyan erőforrásokról van szó, amelyek az egy csoporthoz tartozáson alapulnak.*” Nem ennek a tanulmánynak a feladata, hogy az említett elméleti-teoretikus rendszereket a cigányság jelen társadalmi státusával összefüggésben elemezze, csak fel kívántuk vetíteni azt a sokszínű elméleti lehetőséget, amelyen belül a pillanatnyi, de a történelmi folyamatokat leképező munkaerőpiaci státus felfejthető.

Ennek a gondolatkörnek a lezárására P. M. Blau Egyenlőtlenség és heterogenitás c. tanulmányát idézzük fel. Az elemzés a társadalmi struktúrát a paraméterek körvonala mentén vizsgálja. A paraméterek az emberek olyan attribútumai, lényegi tulajdonságai, amelyek meghatározzák vagy befolyásolják szerepviszonyaikat, ezáltal különböztetik meg az egymás közötti társadalmi pozíciójukat. A strukturális paraméternek két alaptípusa van: Nominális és graduális.

A nominális paraméterek: nem, faj, vallás, etnikai kötődés, nemzetiség, foglakozás, munkahely, lakóhely, iparág, családi állapot, politikai kötődés, nemzeti eredet, nyelv. A graduális paraméterek: iskolai végzettség, jövedelem, vagyon, presztízs, hatalom, társadalmi-gazdasági eredet, életkor, hatáskör, intelligencia. A társadalmi differenciálódás e két generikus forma mentén vizsgálható, de a differenciálódás és a (kívánatos) integráció egymást kiegészítő, egymással szimbiózist alkotó ellentétek.

A társadalmi rétegződés tekintetében magas szignifikációs szinttel rendelkezik a származás és státus kölcsönös meghatározottsága, míg a társadalmi újratermelés, a reprodukció látens dimenziója az életstílus, az életvitel átörökítésében érhető tetten. Növekedett a megfigyelhető társadalmi mobilitás az egyik oldalon, másfelől az esélyegyenlőség nem. Az iskolarendszer nem képes kiegyenlíteni a származás szerinti egyenlőtlenségeket, ellenkezőleg, felerősíti, növeli azokat. Ezzel az emberi opció, az előválasztás lehetősége korlátozottá válik.

Ha végigtekintünk a tudomány által rendszerbe foglalt paraméterekre, akkor két kategóriát figyelhetünk meg: a nominális paramétereket, úm. nem, vallási hovatartozás, regionális, társadalom-földrajzi elhelyezkedés, etnikai hovatartozás, valamint a graduális paramétereket, úm. jövedelmi, iskolázottsági, foglalkozási presztízsbeli egyenlőtlenségeket. Minden részlem tekintetében és összefüggéseiben, korrelációjukban is jelentős szakadék feszül – és növekszik – a hazai cigány és nem cigány születésű polgárok életesélyeinek vonatkozásában. *„A rétegződés folyamata mindent magában foglal, ami a státus intergenerációs átadásával és ennek hatásával kapcsolatban van, tehát a státus elérését és a jutalmak biztosítását is.”* (Duncan 1968.)

Szükségesnek tartjuk olyan empirikus vizsgálat lefolytatását a baranyai cigány népesség körében, amely figyelembe veszi a státusszerzés kibővített modelljének komponenseit, amelyek

felsorolva: az apa foglalkozása, az apa és az anya iskolája, a gyermekkori lakóhely, a származás, a nem, az iskolázottság, a foglalkozás, a kereset, a kulturális erőforrások, és a rendelkezésre álló anyagi erőforrások.

Róbert Péter húsz változóval vizsgálta és rangsorolta a társadalmi helyzetet befolyásoló tényezőket. A vizsgálatban 2499 válaszadót lehetett értékelni. Az egyszerű, ötfokú skálán az 5-ös jelölte a nagyon befolyásoló, az egyes az egyáltalán nem befolyásoló tényezőket. Ebben a rangsorban az etnikum a tizenhetedik hely foglalja el 2.94-es átlagos pontértékkel. Érdeemes felidézni a húsz tényezőt és átlagos pontértéküket:

1. *Főállású kereset* 4. 213
2. *Kapcsolatok, összeköttetés* 4. 202
3. *Vezető vagy beosztott* 4. 070
4. *Foglalkozás jellege* 3. 974
5. *Mellékjövedelem* 3. 904
6. *Tehetség* 3. 894
7. *Családi háttér* 3. 886
8. *Iskolázottság* 3. 868
9. *Életmód* 3. 830
10. *Önálló vagy alkalmazott* 3. 816
11. *Szerencse* 3. 809
12. *Gondolkodásmód* 3. 733
13. *Megbecsültség* 3. 671
14. *Követett értékek* 3. 585
15. *Lakóhely jellege* 3. 382
16. *Országgrész* 3. 351
17. **Etnikum** 2. 940
18. *Nem* 2. 826
19. *Politikai nézetek* 2. 642
20. *Vallás* 1. 890

(in. Társadalmi riport 1994.)

Mint látható, a társadalmi egyenlőtlenségek tudati leképeződése sajátos, de mindenképpen figyelemre és elemzésre méltó következtetéseket von maga után. A lakosság egyre nehezebben tolerálja az egyenlőtlenségek növekedését, de ezt nem etnikai

alapon közelíti meg. Megfigyelhetjük, hogy milyen magas a dominanciaszintje a foglalkoztatáshoz kapcsolódó komponenseknek. Ez a felértékelődés operacionalizálva azt jelenti, hogy lehetőség van a foglalkozási szintek javításával befolyásolni a társadalmi közvélekedést. Az erre alapuló program az USA-ban eredményesnek bizonyult, hiszen ha napjaink legmagasabb presztízsértékű státusait vizsgáljuk, akkor sikernek lehet az etnikai alapú feszültségek mérséklésénél tekintenünk, hogy a jelenlegi kormány külügyminisztere és nemzetbiztonsági tanácsadója is színes bőrű. *„Korábbi szociológiai kutatásaink alapján azonban legalább ilyen sikerrel lehetne érvelni amellet is, hogy mégis és folyamatosan a kulturális tőke az a társadalmi tényező, amely az egyenlőtlenségek alakulása terén mind objektív, mind tudati szinten a lényegi szerepet játssza.”* (Róbert Péter im.)

A hazai cigányság és a munkaerőpiac

A rendszerváltoztatás és a stabilizáció, a piactudatba való átmenet nyertesekre és vesztesekre osztotta a társadalmat a versenyképesség alacsony vagy magas szerveződési szintje alapján. A hazai cigányság a vesztesek között találta magát kultúrája (ide értve a munkakultúrát is), területi elhelyezkedése, életminősége, iskolázottsága, szociális miliője, integrációs lehetőségei miatt. Az új, jelenleg kialakuló, keskeny szociális innovációs folyosók felé vezető utat azért is szükséges kölcsönös erőfeszítésekkel, szolidaritást vállalva kikövegni a számukra, mert a már szóba hozott csatlakozás gátjává válhat jelenlegi gazdasági-politikai-kulturális státusuk.

A munkaerőpiaci kirekesztődés fogalomköre

A munkaerőpiaci kirekesztés megértéséhez a fentieken túl indokoltnak tartjuk néhány fogalom ismertetését annak érdekében, hogy széles alapon és jól leírható módon lehessen a társadalmi jelenségeket értelmezni.

A **diszkrimináció** a hátrányos megkülönböztetést takarja, amely megnyilvánulhat személyekkel, helyzetekkel, ingerekkel szemben, de általában az emberek rasszbeli, nemi, vallási, nemzetiségi, lakóhelyi, politikai hovatartozásbeli, stb. jellemzőire vonatkozó előítéletekből élő negatív elhatárolódás. Ennek következtében a kirekesztett közösség csak korlátozottan részesül a társadalmi, gazdasági, kulturális javakból, ellátásokból, szolgáltatásokból, emiatt a felhalmozás során fokozatosan leszakad a többségi (esetenként kisebbségben lévő), őt kirekesztő közösségtől.

A **rasszizmus** az előítéletes, kirekesztő, sztereotípiákon alapuló gondolkodás, általánosítás bizonyos embercsoportokról rasszjegyek alapján. Az általánosítások legtöbbször negatívak és alapjául szolgálnak a kisebbségi csoportok és azok egyes tagjaival szemben megnyilvánuló diszkriminációnak.

A **xenophóbia** az idegrendszer károsodása, pszichotikus jelenség, amelyben a kliens betegesen irtózik minden idegentől. Ez az organikus disszociatív labilitás a politikai köznyelv részévé vált, és a szélsőségesen idegenellenes nézetrendszert takarja, és a szociális fóbia kifejezéssel társítható.

Az **etnicizmus** az etnikai alapon történő megkülönböztetést jelenti. Ilyen volt a Dél-afrikai Köztársaság apartheid rendszere, ahol a fekete lakosság elnyomását célozták a faji alapú megkülönböztetések.

A **lingvicitizmus** az anyanyelv alapján történő hátrányos megkülönböztetést jelenti – erre lehet példa a moldvai csángók

anyanyelven történő vallásgyakorlásának a korlátozása, de a munkaerőpiac is számos példát alakított ki a történelem során.

A **diaszpóra** valamely közösségnek, ide érve az etnikumot is, vagy vallásnak a szétszóródása más nemzetiségű közösség tagjai közé.

A **genocídium** egy népcsoport szervezett kiirtása. A hazai cigányság is egy ilyen történelmi esemény elől menekülve hagyta el szülőhelyét és talált otthonra a Kárpát-medencében is, és vált a Köztársaság államalkotó tényezőjévé (Alkotmány).

Kisebbség az állam polgárainak az a csoportja, amely az állam lakosságának többi részéhez viszonyítva számbeli kisebbségben van, nincs uralkodó helyzetben, történelmi események következtében elszakadt eredeti országától, és megőrizte ennek az országnak a vallási, nyelvi és kulturális jellemvonásait, a fennmaradás kollektív akaratával rendelkezik, és arra törekszik, hogy a többséggel való gyakorlati és jogi egyenlőséget érjen el, miközben tiszteletben tartja az állam szuverenitását. N. Garasdi)

Etnikai csoport: nem nemzeti kisebbség, amely mögött nem áll anyanemzet

A világ kb. 150 országában 2000-2500 nemzetiség él, a Kárpát-medencében 1990-ben 25.772.694 polgárból 4.739.231 fő tartozott valamely nemzeti vagy etnikai kisebbséghez (becsült adat, idézi Kiss Jenő in. Társadalom és nyelvhasználat).

Diszkrimináció, munkaerőpiaci esélyegyenlőség, emberi jogok az Európai Unió kapujában

A fenti fogalmak mindegyike kapcsolódik az EU-hoz történő csatlakozás kritériumaihoz, a demokratikus berendezkedés, ezen belül a személyi és kisebbségi jogok meglétéhez, a gazdasági versenyképesség valóra válásához egyaránt.

Európa, ezen belül az Unió közössége a világ egyik legösszetettebb része földrajzilag, kulturálisan, gazdasági és

nyelvi szempontból egyaránt. A nemzeti sajátosságok elemzése, térnyerése nem zárja ki, hogy különbözünk egymástól, és egyformák vagyunk más szempontból. Te is más vagy, te sem vagy más! – szöveg egy nemzetközi kampány reklámszövege.

Tudomásul kell venni, hogy a faji, etnikai alapú különbségtétel sok esetben egy szociálpszichológiai jelenség manifesztációja, a bűnbakképzésé. Az embereket ugyanis Európában is jobban megosztják a regionális, osztály és generációs, mint a faji különbségek. Ennek ellenére él és virágzik az etnocentrizmus, hiszen minden idegen kultúra veszélyt jelent(het) a szomszédok számára. Nem véletlen, hogy az európai tervezés pillérei között az első az egyenlők között a partnerség elve. Ebben az elvben testesül meg Európa közösségi eszménye, amelyben a különböző népek sok évszázada együtt élnek, kereskednek, közös kultúrát hoznak létre.

Azért hasznos megismerni más népek szokásait, hogy egészségesebben tudjuk megítélni a sajátjainkat, és ne gondoljuk, hogy mindaz, ami a miénktől eltérő, nevetséges vagy ésszerűtlen, ahogy ezt gyakran állítják olyanok, akik nem láttak semmit.” (Blaise Pascal)

Számos jogi norma bástyázza körül az alapelvek érvényre jutását. 1950. nov. 4-én Rómában fogadták el az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló egyezményt. Jogokat rögzít az Európai Szociális Charta, az egyezmény a kínzás és az embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód megelőzéséről, a regionális vagy kisebbségi nyelvek európai chartája, a nemzeti kisebbségek védelmének Keretegyezménye is. A hazai jogalkotás ratifikálta ezeket a jogi dokumentumokat, azaz a hazai jogrend részévé tette. Emellett a Büntető Törvénykönyv elhíresült 256. §-a is kimondja, hogy közösség elleni izgatás a nagy nyilvánosság előtt valamely nép, felekezet vagy faj elleni gyűlöletre uszítás. Ennek ellenére még kevés, precedens értékű

ítéletet tudhat maga mögött a büntető igazságszolgáltatás, olyat, amelyet a munkaerőpiacról történt etnikai alapú hátrányos megkülönböztetésről hoztak volna, még egyáltalán nem hozott.

Pedig a foglalkoztatás-politikai szempontok egyre nagyobb súllyal jelentkeznek az Unión belül, és a külföldiekre vonatkozó foglalkoztatási kvótákon keresztül a schengeni határok mentén is. Elmondhatjuk, hogy az integráció egyik kulcskérdésévé kezd növekedni az EU foglalkoztatás-politikája, azok elvei, követelményei és a gyakorlat. Mondjuk ezt annak ellenére, hogy jelenleg nem tartozik az önálló jogrend körébe, mint pl. az agrárpolitika, monetáris politika, kül- és belbiztonság politikája. Az alább részletezésre kerülő történések azt mutatják, hogy elindult az autonóm politikává válás irányába olyan módon, hogy a tagországok maguk hajtják végre a nemzeti törekvéseket egységes EU elvek követésével.

Elsősorban a **négy szabadság elvén** belül (a tőke, a szolgáltatások, az áruk és a munkaerő szabad áramlása) a munkaerő szabad áramlása kapcsán kerülhet említésre a foglalkoztatás speciális eszköz- és követelményrendszere, egyidejűleg a munkavállalók szociális helyzetére irányuló speciális figyelemmel. Ez utóbbin belül kerül nevesítésre a **diszkrimináció-mentessége** és a foglalkoztatási **esélyegyenlőség**, mint kiemelt célkitűzés. Lényegi csatlakozási elvárás a demokrácia teljes érvényesülése, amelyben immanensen benne foglaltatik a megkülönböztetés minden formájának tilalma

Az EU kialakulásának dokumentumai között fontos helyet foglal el a Szén- és Acélközösség Szerződés Már itt a foglalkoztatást érintő kérdéskörök kerültek megfogalmazásra, úgy, mint a migráció, az átképzések fontossága és a munkanélküliség.

Itt kívánjuk rögzíteni ismét, hogy a cigányság alapvetően vesztesként éli meg a piactudományra való áttérést. Kinyílt korábban kapun belül tartott (és büntetőjogilag is tiltott, szankcionált – közveszélyes munkakerülés) munkanélküliség. A speciális piacon, a munkapiacon ekkor kerültek a mérleg

serpenyőjébe az évszázadok alatt felhalmozott kulturális hátrányok, az elmélyült szociális szakadékok, a kompetitív hiányai.

Az Európai Gazdasági Közösség (EGK) alapító okiratának 118. cikkelye szintén említést tesz a foglalkoztatási szempontokról, bár ez a két dokumentum erőtlen eszközöket vet latba a célok érvényesítéséhez, ún. konzultációk, irányelvek, vélemények, óhajok.

A további dokumentumok között szükséges felsorolni az Európai Szociális Chartát (1961. Torino), a Szociális Akcióprogramot (1974) és a Közösségi Charta a Dolgozók Alapvető Szociális Jogairól (1989.) elnevezésű szerződéseket.

„A foglalkoztatásban bármi fajta szupranacionalitás olyan korlátokat jelentett volna a nemzetállamok számára, amelyek feltételezhetően belső konfliktusokat váltottak volna ki az adott nemzetállam keretein belül.” – írja Halmos Csaba elemző résztanulmányában.

Az Európai Tanács Fehér Könyve (1993) három szempont köré fókuszálta a prosperitás fenntarthatóságát, a növekedés, a versenyképesség és a foglalkoztatás teremtheti meg a szükséges feltételrendszert.

Az EU essen ülése fogadta el az Integrált Foglalkoztatási Stratégiát, míg az Amszterdami Értekezlet (1997. július) az EU legsúlyosabb társadalmi konfliktusaként vette számba az egész Uniót sújtó tartós és magas munkanélküliséget, valamint a foglalkoztatottság alacsony szintjét (a távol-keleti államokhoz és az USA-hoz viszonyítva. Ez már – alkottak ítéletet – veszélyezteti az állampolgárok létbiztonságát, és megállapítják, hogy a kiutat csak a foglalkoztatás- és gazdaságpolitika korrelációjával lehet megtalálni. (A Magyar Kormány 2000. évi átalakításakor lett a foglalkoztatáspolitikai kormányzaton belüli gazdája a Gazdasági Minisztérium.) Az Amszterdami Értekezlet az EU szerződésébe önálló fejezetként beemelte a foglalkoztatást. Ekkor állapodtak meg az állam- és kormányfők abban is, hogy a nemzeti

foglalkoztatási stratégiákat összehangolják, a végrehajtást monitorozzák, az eredményeket értékelik. A legfőbb stratégiai célok ekkor:

1. A tagországok a jövőben közösségi ügyként kezelik és támogatják a foglalkoztatást, és ennek megfelelően koordinációs tevékenységet fejtenek ki a Tanácsban.

2. A Közösség a foglalkoztatás magas színvonalának kialakítása érdekében ösztönzi és támogatja a tagországok közötti szorosabb együttműködést.

3. A Tanács és a Bizottság éves jelentése alapján évente áttekintik a Közösség foglalkoztatási helyzetét, és az ezekből adódó feladatokat.

4. Évente irányelveket fogalmaznak meg, amely irányelveket a tagországok figyelembe vesznek a foglalkoztatáspolitikai döntéseik kialakításánál.

5. Minden tagországnak évente jelentést kell készítenie a Tanács és a Bizottság számára azokról a kérdésekről, melyek az irányelvben megfogalmazott követelmények megvalósítását és azok végrehajtását jelentik.

6. A Tanács és a Bizottság rendszeresen megvizsgálja, hogy a tagországok mennyiben vették figyelembe a közösségi irányelvek foglalkoztatáspolitikát érintő kérdéseit.

7. A Tanács és a Bizottság a közösség foglalkoztatási helyzetéről, az irányelvek megvalósulásáról évente jelentésben számol be az Európai Tanácsnak.

Ezt követően a Luxemburgi Értekezlet (1997. nov.) vette ismét napirendjére a kérdéskört. Ekkor került elfogadásra a korábbi döntés alakján kötelezően előírt éves foglalkoztatási irányelv, amely az alapját képezi a nemzeti foglalkoztatáspolitikai törekvéseknek és azok összehangolásának.

Témánkat érintően megemlítjük, hogy felsorolásra kerültek a megkülönböztetetten hátrányos helyzetű munkaerőpiaci csoportok, a nők, a megváltozott munkaképességűek, az idős

korú munkanélküliek, a pályakezdők, végül de nem utolsó sorban az etnikai kisebbségek.

Az Irányelvek négy fő pilléren állnak:

- I. A foglalkoztathatóság javítása.
- II. A vállalkozóvá válás ösztönzése.
- III. Az alkalmazkodóképesség fejlesztése.
- IV. Az esélyegyenlőség.

Ha az egyes pontok belső tartalmát is kibontjuk, akkor a következő fogalmakkal van módunk találkozni: A foglalkoztathatóság az emberek azon tulajdonsága, mely által az emberek képesek a munkavállalásra. Nem csupán képességeik megfelelő mivoltát takarja, hanem az egyénnek aktív munkaerő-keresésére nyújtott ösztönző erőt és lehetőséget is.

A romák esetében kiemelten fontosnak tartjuk, hogy a foglalkoztathatóság mindenek előtt kapcsolódik a munkavállaló képzéséhez, képzettségéhez. Ebben a megállapításban benne foglaltatik a „**Segély helyett munkát!**” elv érvényesülése, azaz a passzív eszközök fokozatos visszaszorításával párhuzamosan az aktív foglalkoztatáspolitikai eszközrendszer, a foglalkoztatáshoz kapcsolódó pénzügyi támogatások, preventív források és szolgáltatások bővítése. A magyar gyakorlat az elmúlt tíz évben azt eredményezte, hogy a kezdeti két éves passzív ellátás (munkanélküli járadék) idejét kilenc hónapra szorították vissza 2000. július 1-től, egyidejűleg megszüntetés sorsára jutott a jövedelempótló passzív ellátás rendszere is, hogy felváltsa a munkához (kötelező 30 munkanapos közcélú munkához) kötött, az önkormányzati költségvetést terhelő rendszeres szociális segély. Csak kuriózumként jegyezzük meg, hogy ugyanerre a gyakorlatra helyezkedett a dán ellátó-rendszer is, csak ott hét évről öt évre szorították vissza az ellátás idejét. Nyilvánvaló, hogy a két gazdaság teherviselő képessége nem összevethető.

A **vállalkozóvá válás ösztönzése** jelenti az önfoglalkoztatás feltételrendszerének kialakítását és bevezetését, valamint szorgalmazza az Irányelv, hogy tervezett módon kezeljék a különböző területi szintek kooperációját és koordinációját a források allokációja, célhoz rendelése esetében.

Az **alkalmazkodóképesség fejlesztése** a vállalkozókra és a munkaszervezeteikre érvényes irányelv, amely szorgalmazza a legkülönbözőbb atipikus foglalkoztatási formák elterjedését. Ezek a formák a legális foglalkoztatás színterén a meghatározatlan idejű, napi nyolc órás munkaszerződéses jogviszonytól eltérő formákat foglalja magába, úm. a részmunkaidős foglalkoztatás, az önfoglalkoztatás, a megbízási szerződés, a szezonális munka, a távmunka, a munkaerő-kölcsönzés. Ha egy bináris kóddal kívánjuk jellemezni ezt a típusú törekvést, szándékot, akkor azt mondhatjuk, hogy ezzel a típusú foglalkoztatással növekedhet a vállalkoztatások versenyképessége elsősorban a gyors reakcióképesség és a rugalmasság miatt, másfelől ez(ek) a foglalkoztatás a munkavállaló szempontjából törékeny, fragilis.

Végezetül mondanivalónk központjához leginkább kapcsolódva az **esélyegyenlőség elvéről** kell említést tenni. Ez a jogok biztosítása mellett egyidejűleg, párhuzamosan jelenti a diszkrimináció tilalmát is. Az esélyegyenlőség politikája érzékelhetően elő kívánja segíteni mindenfajta hátrány mérséklését, ezzel a munkaerőpiaci integrációt, visszatérést könnyíti meg. Az irányelven belül manifeszt jelentkezik a hátrányos munkaerőpiaci helyzetűek támogatási formáinak szélesítési szándéka. Kiemelt figyelmet fordítanak azokra a konfliktusokra, amelyekkel a munkavállalók találkozhatnak munkavégzésük során.

Az **Irányelveket** a cardiffi csúcstalálkozón 1998. júniusában értékelték. Megállapították, hogy alig négy hónap alatt a tagállamok mindegyike elkészítette az **Irányelvekre** alapozott **Nemzeti Akciótervét**, amely a jogrendbe épülve már önként vállalt kötelezettségeket tartalmaz. Magyarország is rendelkezik ilyen jogszabállyal, amely a csatlakozás iránti elkötelezettséget testesíti meg a foglalkoztatáspolitikai területén.

*„A munkaerőpiacnak mindenki számára nyitottá kell válnia! Sok csoport és egyén találja különösen nehéznek, hogy megfelelő szakképzettséget szerezzen, bejusson a munkaerőpiacra, vagy megtartsa az állását. Koherens intézkedéscsokorral kell támogatni az ilyen emberek és csoportok integrációját a munka világában, valamint a diszkriminációval szembeni küzdelmet (sic!). Minden tagállam megkülönböztetett figyelmet fordít a fogyatékos emberekre, az **etnikai kisebbségekre** és más hátrányos helyzetű csoportokra, illetve egyénekre, továbbá a preventív és aktív politikák megfelelő formáit fejlesztik ki ahhoz, hogy az támogassa munkaerőpiaci integrációjukat.”*

A tagállamok estében a legjobban bevált módszerek a következő területeken jelentkeznek: a foglalkoztatás bővítését szolgáló politikák formálása, a strukturális munkaerőpiaci konfliktusok kezelése, amikor a kereslet-kínálat egyensúlytalansága lép fel, a változásokhoz való alkalmazkodóképesség fejlesztése és a lokális szintek erősítése (Gondolkodj globálisan, cselekedj lokálisan!).

A lokális szinttel kapcsolatban szögezik le:

„A foglalkoztatásnak ezeket az új forrásait sokkal jobban kell kihasználni, főleg a személyi és közösségi szolgáltatások és a non-profit szektor területén. A helyi foglalkoztatási kezdeményezések és a területi foglalkoztatási paktumok (!) bizonyultak a leginkább hatékonyak, mert össze tudták hozni az érintett lokális, regionális és országos szintű szereplőket.”

Az alábbi tanulságok vonhatók le a hazai munkaerőpiac szempontjából:

- Szükséges fokozni az erőfeszítéseket a versenyképesség növelése érdekében a csatlakozási kritériumokhoz illeszkedve és azon túl
- Elengedhetetlen a kedvező makrogazdasági környezet a munkahelyteremtéshez szükséges aktív foglalkoztatási eszközök mozgósítása érdekében
- A Nemzeti Fejlesztési Tervhez csatlakozva készíteni kell

több évet átfogó nemzeti foglalkoztatáspolitikai stratégiát, amelynek figyelembe kell vennie a hosszú távú roma társadalom- és kisebbségpolitikai stratégia irányelvében foglaltakat (jelenleg készülő és társadalmi vita alatt álló munkaanyag)

- A jelszavak helyett tényleges, a kisebbségi szempontokat is érvényre juttató vállalkozásbarát politikára van szükség (gondolunk itt olyan kedvezményekre, mint a járulékvállalás, speciális törlesztési. És fedezeti kedvezmények garanciák beiktatása mellett)
- Nem megkerülhető a jelenlegi Foglalkoztatási Törvény EU-konform újraalkotása (1991. óta több mint húsz alaklommal történt módosítás)
- Indikátorok beiktatásával indokolt ellenőrizni, ezen keresztül javítani az aktív foglalkoztatáspolitikai eszközök eredményességét különös tekintettel az etnikumot érintő eszközökre
- Tovább szükséges növelni a filantróp, karitatív, civil, nem nyereségérdekelt, non-profit szektor szerepét
- A munkaerőpiaci szervezetet fejleszteni szükséges és alkalmassá kell tenni a Kohéziós és Strukturális Alapok regionális támogatásainak fogadására valamint a reakcióképességének, rugalmasságának a növelése indokolt (regionalizáció, szervezetfejlesztés, endogén humán erőforrások fejlesztése)
- Az életen át tartó tanulás feltételrendszerének (személyi és tárgyi) megteremtése
- Konkrét jogi és gyakorlati intézkedések, beavatkozások a tényleges foglalkoztatási diszkrimináció további csökkentése és felszámolása érdekében

Az utóbbi elvárás nem csak általános emberi-jogi szempontból érdemleges, hanem a csatlakozást befolyásoló tényezőként is. Itt emlékeztetünk rá, hogy Horvátországot 1994-ben zárták ki a csatlakozásra kijelölt országok köréből,

elsősorban a demokratikus alapjogok megsértése miatt. Köztudott, hogy az EU kiemelt figyelemmel kíséri a kisebbségi jogok érvényesülését. Ennek egyik alkalmazott, gyakorlati terepe a foglalkoztatáshoz köthető. A Fehér Könyv napjainkra vonatkozóan is számos, a cigányságot érintő negatív jelenséget sorol fel (A Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Jogvédő Iroda kiadványa, 1996 óta jelenik meg évente.)

„A roma foglalkoztatás növelésének érdekében többéves programoknak kell megfelelő alapokat biztosítani, hogy a képzéstől a munkahelyteremtésen keresztül a foglalkoztatási lehetőségek sajátos programjainak megteremtésével csökkenjen hazánkban a cigány lakosság körében a magas munkanélküliség. Ennek feltételeire valamennyi területen önálló helyi programokat is ki kell dolgozni.”

Az OECD munkaerőpiaci politikája

Az OECD, amely a legfejlettebb államokat tömörítő világszervezet, és amelynek tagjai sorába Magyarország 1996. május 7-től számít, az alábbi politikákban kíván elmozdulást elérni:

- A legnagyobb szintű fenntartható gazdasági növekedés és foglalkoztatás elérése és az életminőség emelése a tagállamokban a nemzeti gazdaság- és pénzügyi szuverenitás biztosítása mellett, ezzel növelve a világgazdaság potenciáljának szintjét
- A gazdasági expanzió előmozdítása mind a tagállamokban, mind a velük kapcsolatban álló nemzetgazdaságokban
- A világkereskedelem kiterjedésének növelése diszkriminációmentes pilléreken állva, a nemzetközi egyezményeket, jogokat és kötelezettségeket tiszteletben tartva

Az OECD területi vizsgálatokat végzett Magyarországon, és a roma/cigány kisebbség problémáját különleges témaként értékelve vette figyelembe.

Megállapítja a helyzetértékelés során, hogy a népesség lélekszámára vonatkozóan jelentősen eltérnek a kutatási és a becslési adatok, de tény, hogy a 3200 magyar településből 2000 településen vannak jelen. Térbeni elhelyezkedésük koncentrációt mutat, amelyben a Dél-Dunántúl is kézzelfoghatóan jellemezhető a megközelítően 100 ezres lélekszámmal. Többségük, mintegy kétharmaduk falvakban él, míg a nem roma/cigány népesség esetében ez az arány pont fordított. Az elmaradott térségekben való lakóhelyválasztásuk az alacsony földrajzi, foglalkoztatási, társadalmi mobilitásukat gátló tényező. 1993-ban a nem roma/cigány népesség 54,8 %-a, míg a cigányoknak mindössze 28,7 %-a volt alkalmazásban. A munkanélküliségi arány ebből következően ekkor: 9% - 28,8% volt a nem romák és romák tekintetében.

Még napjainkban is elmondható, hogy a romák/cigányok 14-15%-a gyenge minőségű, csak alapvető infrastruktúrával rendelkező, elkülönült, kolóniaszerű lakókörnyezetben él. Ez a megállapítás igaz Baranya megyére is, pl. a megyeszékhelyen Rücker akna, István akna, Györgytelep, vagy Gilvánfa vonatkozásában Varga-telep említhető.

Az OECD tanulmánya konkrét javaslatokat is megfogalmaz, amely az integrációs folyamat felgyorsítása érdekében figyelemre méltó:

- ❖ Területspecifikus stratégia kialakítása szükséges, és a válságprogramok kidolgozásánál a komplexitás érvényesüljön, amely egységében veszi figyelembe a szociális, oktatási és munkaerőpiaci konfliktusokat, és a programok nyomon követésére társadalmi megfigyelőállásokat kell létrehozni
- ❖ A lakosság legsebezhetőbb rétegeit indokolt megcélozni a szociális ellátásokkal növelve a nekik juttatott családi és

- gyermektámogatásokat
- ❖ A kedvezőtlen demográfiai tendencia megfordításához a népegészségügy legszélesebb eszköztárához kell mozgósítani az önkormányzatok és a civil szektor bevonása mellett
 - ❖ A legkedvezőtlenebb térségekben az önkormányzatoknak juttatott fejlesztési források növelésével lehet az infrastrukturális leszakadást mérsékelni
 - ❖ Az oktatáspolitikában folytatni szükséges az expanziót, amely a különböző képzési szinteknél megjelenő roma/cigány felzárkóztatást segíti elő, és ehhez a kormányzati ösztönző elemek szélesítésére van szükség
 - ❖ Az aktív munkaerőpiaci programok értékelésén keresztül lehet eljutni a strukturált támogatási lehetőségek biztosításához annak érdekében, hogy megelőzhetővé váljon a munkanélküliség etnicizálódása. Cél az elsődleges, a versenyképes munkaerőt befogadó szegmensbe történő munkaerőpiaci (be- és vissza)illesztés, de a másodlagos (pénzügyi eszközökkel támogatott) és harmadlagos (szociális-jogi-oktatási komponensekkel kiegészített) munkaerőpiaci eszközöket is mozgósítani indokolt differenciált módon.
 - ❖ A politikai döntések pénzügyi háttérét átlátható módon a költségvetésben indokolt biztosítani a feladat- és hatáskörök elemzésen alapuló újragondolásával.

Végezetül a kisebbségek állami támogatásának pénzügyi háttérét tüntetjük fel az 1999. évköltségvetési előirányzata alapján (a számokat millió forintban adjuk meg):

	1997.	1999
• <u>Kisebbségek</u>		
• Kisebbségi önkormányzatok	303	506
o Ebből roma	96	138
Helyi kisebbségi önkormányzatok	300	730
Kisebbségi civil szervezetek	70	87,8
NEKH Közalapítvány		395
530		
Magyarországi Cigányokért Közalap.	170	280
Kisebbségi intervenció		50
44		
OM kisebbségi ügyek		274,9
250		
Gandhi Alapítvány	325	210
Kisebbségi színházak	62	74
NKÖM kisebbségi kultúra tám. -	100	
Összesen	2.045,9	2.949,8

A nemzeti akciótervekkel szemben kritika is megfogalmazódott, nevezetesen a konkrétság hiánya, a hatástanulmányok nélkülözése, a transzparencia (átláthatóság) alacsony szintje, az indikátorok (mérhetőség mutatói) bevezetésének mellőzése, a finanszírozásnál a szociális dialógus kiiktatása, a programokhoz kapcsolható többletforrások megnevezése. A teljesítménymérés (benchmarking) új gazdasági diszciplína, amely metodikája támogathatja a munkaerőpiaci integráció és reintegráció szélesedését.

Esélyegyenlőség Magyarországon

A globalizálódó világot és benne Európát, azon belül különösképpen Közép-Európát és **hazánkat a vallási, származási sokszínűség jellemzi**. Akkor tudunk mindenki számára elfogadható közösséget biztosítani, ha biztosítjuk a sokszínűség mögött fellelhető tradíciókat, nemzeti érzéseket. Megítélésünk szerint a modernizációt akadályozza, ha az említett integrálódást, integrációs folyamatot a nemzetek külön-külön és föderatív módon nem biztosítják. **Az integráció nem jelenti egyúttal az asszimilációt**, a beolvadást, hanem a saját értékek kulturális jelenségek megőrzését, a kapcsolatok fenntartását és az azokhoz való ragaszkodást hordozza magában.

Az esélyegyenlőség a politikai demokrácia egyik sarokpontja. Esélyegyenlőséget nem lehet biztosítani akkor, ha a szociális szakadékok fölé nem épülnek mobilitási lehetőséget biztosító hidak. A hagyományvilág, a tradíciók megőrzése nem jelenti a modernizálástól való elfordulást, de jelentheti a kölcsönös befogadást, az egyén és a kollektívák találkozási színterét.

Az emberi jogokról nemzetközi, uniós és a rendszerváltoztatást követően immár hazai normák rendelkeznek. Azok megsértését a joggyakorlat szankcionálja. Társadalmi szervezetek figyelik árgus szemmel az egyéni és közösségi esélyegyenlőség normáinak, kereteinek tiszteletben tartását.

Megállapíthatjuk, hogy **kölcsönös reláció létezik a többség és a kisebbség között**. Jelen esettanulmányban több ízben is utalunk arra a helyzetre, hogy az országban egyébként kisebbségi státusban lévő hazai romák adott településeken mind politikailag, mind a népesség számát tekintve többségi pozícióban vannak. Éppen ezért igaznak véljük József Attila gondolatait erre a területre vonatkozóan: "...páros kint enyhíthet alázat."

A cigányság munkaerőpiaci hátrányainak összetevői

A hazai cigánysággal kapcsolatos cselekvések tehát **nem szűkíthetők le egyes részpolitikákra**, mivel egyszerre jelentkezik a széles értelemben vett kulturális dimenziója (pl. munka-kultúra, műveltségi szokások, együttélési gyakorlat), a politikai érdekérvényesítéssel kapcsolatos szektora, és a társadalom közgondolkodása, adott esetben sztereotípiái, empátikus deficitjei, előítéletei. **A szociális területhez** szorosan kapcsolódik a foglalkoztatás, hiszen a társadalmi-gazdasági szerkezetátalakulás egyik legnagyobb veszteseként jelentkezik a hazai roma népesség.

A tervgazdálkodás időszakában a teljes foglalkoztatás volt a politika egyik alappillére. Teljes foglalkoztatást csak úgy lehetett biztosítani, hogy hozzáadott érték nélküli, termelési hasznot sem direkt, sem indirekt módon nem hordozó munkatevékenységek jelentek meg. Az ezzel a területtel foglalkozó szakirodalom az ilyen tevékenységet ellátókat "kapun belüli munkanélkülieknek" nevezte el, hiszen kapun kívül munkanélküliségről nem beszélhettünk. Természetesen ehhez a foglalkoztatáshoz bért is kellett biztosítani, amely mögött nemzetgazdasági eredmények nem voltak kimutathatók. Éppen emiatt is keletkezett a hatvanas évek végétől kimutathatóan az adósságspirál, amely megállíthatatlanul sodorta a hazai gazdaságot a szakadék szélére.

A romák hagyományos mesterségeiket már nem gyakorolhatták. Természetesen a romákon belül sem volt egységesnek nevezhető foglalkoztatási szerkezet és tradíció, hiszen a vándorlásaik az egyes roma népcsoportok esetében más és más időben és társadalmi-gazdasági szituációban találta a Kárpát-medencét. Legrégebben az ún. **lovári nyelvű** cigányok jelentek meg hazánk területén, és miután ők fokozatosan illeszkedhettek be a hazai munkaerőpiac által szabadon hagyott területekre, éppen ezért jelenleg a roma népességen belül

viszonylag jobb állapotban lévő népcsoportot alkotnak. Hozzájuk viszonyítva a **beás anyanyelvű** cigányság már nem talált magának a XIX. század végén hazánkba érkezve szabad munkaerőpiaci vegyértéket, éppen ezért az erdők szélére települve próbálták kialakítani életfeltételeiket. (A beás elnevezés teknővájót jelent.)

Az 1948-as, a fordult évéhez köthető gazdasági változások tovább mélyítették a **romák munkaerőpiaci konfliktusait**. A túlhajszolt iparosításban a cigány népesség, amely már ekkor is szakma nélküli kohorszt képezett, nem talált, találhatott kvalifikált munkakört magának. A tradicionális cigánymesterségek körében a mezőgazdasági munka, a földművelés és állattenyésztés, feldolgozóipar pedig nem szerepelt a preferált szakmák körében. Elmondhatjuk, hogy a "munkás-paraszt" ideológia mentén cselekvő politika is a vesztesek közé sorolta a hazai cigányságot.

A nemzeti-állami iskolarendszer sem fogadta be a cigányságot, amely következtében a hagyományvilágot a modernizációval ötvözni képes értelmiség sem alakulhatott ki. A mai pszichoszociális, beilleszkedési zavarok túlnyomó részének az oktatási rendszerből való kirekesztettség az alapja.

A közgondolkodás tekintetében már szólunk a társadalmi sztereotípiákról (ide sorolható a szélsőséges cigánybűnözés kifejezés is), előítéletekről, idegengyűlöletről. Egyrészt politikai kérdésről beszélhetünk, hiszen általános emberi normákat sértő, az emberi jogokat csökkentő jelenségről van szó. Ebben a vonatkozásban a **Magyar Alkotmány** példamutató módon állapít meg általános, követendő jogi gyakorlatot. Más vonatkozásban, szélsőséges esetben patológikus jelenségformák is léteznek, hiszen ismeretes a szélsőséges idegengyűlölet orvosi anamnézise, a xenophobia. Politikai érzékenységünket a közelmúlt eseményeire való tekintettel is fenn kell tartani, hiszen mind hazánkban, mind a környező országokban megtapasztalható a

szélsőjobboldali pártok térnyerése, amely ideológiája többek között az idegengyűlöleten alapul.

Az előítéletesség kapcsán ki kell emelnünk, hogy kölcsönös előítéletről van szó. Az egymás elfogadása kétirányú folyamatot feltételez. Az együttélés tényleges konfliktusai hozzák felszínre ezeket a jelenségeket, amelyek között munkaerőpiaci részelemek is kimutathatók. Amennyiben más, szintén hátrányos helyzetű csoportok munkaerőpiaci integrációs érdekeit sértik a romák szükséges pozitív diszkriminációja, abban az esetben - az érdekek mentén - teret nyernek a szociális kizorítás technikái.

Intézményünk munkaerőpiaci programjainak előkészítése során is felvállaltuk azt a hálátlan szerepet, amelyben nyílt, sokoldalú, sokszereplős, tényfeltáró beszélgetéseket, vitákat folytattunk le mindenekelőtt saját magunkat elemeztük, érdekeinket, motivációinkat, a kisebbségekkel kapcsolatos érzelmeinket. Addig, amíg egy programalkotó saját maga nem jut tisztába hagyományával, nem szembesül értékrendjével, addig cselekvései vakvágányra futhatnak.

Végezetül szükséges megemlíteni azt a tényt, hogy a romakérdés a fentiekén túl társadalom-földrajzi, regionális megközelítésben is értelmezhető. Számos kutatóműhelyben készültek elemzések a cigányság területi elhelyezkedéséről, települési történetéről. Ki szeretnénk említeni ezek sorában az MTA Kisebbségkutató Műhelyét, az MTA RKK célzott vizsgálatait, a JPTE (jelenleg Pécsi Tudományegyetem) Romológiai Szemináriumának OFA által is finanszírozott kutatásait.

Baranya megye cigánysága

Baranya megye vonatkozásában megállapítható, hogy a cigányok tekintetében sűrűn lakott megye, amelyben száz százalékosan cigányok lakta település mellett számos település létezik, amelyekben a többséget a roma népesség képezi, és megközelítőleg 70 olyan település található, amelyben a lakosság lélekszámához viszonyítva az ott élő romák legalább 20 %-os nagyságrendet tesznek ki.

A megyében a 301 településből 200 település 500 lélekszámnál alacsonyabb lakossággal rendelkezik. **A megyében élő cigányság** túlnyomó része - leszámítva a megyeszékhelyet - ezekben **az aprófalvakban él**. Már önmagában ez a tény is szociális hátrányokat hordoz, de ha mellé tesszük, hogy a roma népességen belül a megyében 90 %-os nagyságrendet képez a beás népcsoport jelenléte, akkor többszörös halmozott hátrányról beszélhetünk. A beás népcsoporttal nem csak az a feszültség jár együtt, hogy a XIX-XX. század fordulóján Románia felől érkezve, sem lakóhelyet, sem munkahelyet, sem befogadó közeget nem találtak, de még nyelvi hátrányuk is tovább növelte elszigeteltségüket. A beások archaikus, ősi cigány szavakkal kevert román nyelvet beszélnek, ezért ha fenn szeretnénk tartani kulturális identitásukat, ebben az esetben tekintettel kell lenni nyelvi kultúrájukra is. Ebben a tekintetben Közép-Európa egyetlen cigány gimnáziuma, a Gandhi Közalapítvány által működtetett 6 osztályos intézmény, sikeres erőfeszítéseket tesz.

Egy népcsoportot anyaországa és az általa használt anyanyelve jellemez leginkább. A cigányság esetében bizonyos fogalmi nehézségeket, terminológiai meghatározási problémákat okoz az a tény, hogy nem létezik anyaországuk, és Magyarországon is több nyelven kommunikálnak. Jellemző módon ez az identitászavar belső megosztottságot is hordoz. Általánosan és általunk is elfogadott meghatározás alapján **cigánynak mondjuk**

azt, akit a más népcsoporthoz tartozó környezete cigánynak ítél meg, annak tart. Ezt a megkülönböztetést általában az életmód, az antropológiai-embertani jellegek, az életminőség, a kulturális szokások alapján teszik.

A regionális különbségek mellett a szociológia tárgykörével leírható másik irányú folyamat a városiasodás, az **urbanizáció**. Míg az 1893. évi első teljes körű cigányösszeírás során a városban élő cigányok aránya 13,3 % volt, addig 1986-ban már ez az arány megközelítette az 50 %-ot (41,1 %). Baranya megyében ez az arány 26,4 % volt 1986-ban, de a felmérés során még csak 7 város volt megyénkben, jelenleg már 12 városi jogú település található: Pécs, Pécsvárad, Komló, Mohács, Sellye, Siklós, Szentlőrinc, Szigetvár, Bóly, Harkány, Sásd és Villány. A régióban található 653 településből 32 emelkedett városi rangra, míg 621 település rendelkezik községi jogállással. Adataink alapján elmondható, hogy a régióban az országos átlagot meghaladó nagyságrendben található a cigány lakosság a településeken

A városi cigányság csak alacsony szintű ipari tevékenységben talált magának tartós munkavégzési lehetőséget. Óriási konfliktus volt, - és ez a folyamat még nem zárult le - a bányák, ideértve az urán-, és szénbányát egyaránt, bezárása. Az ország minden területéről települtek be cigányok a magasan fizetett, de alacsonyan kvalifikált munkaerőt igénylő bányásztelepülésekre. Ezekben a településeken a munkanélküliség kezelése eddig még ki nem próbált technikákat igényel annak érdekében, hogy ne induljon be a más nagyvárosokban és más népcsoportok esetében már leírt **gettósodási, slumosodási folyamat**.

A városokban leírt gettósodási jelenség mellett **a faluban élő közösségek is védtelemné váltak**. A cigányok számára semmilyen előnyt nem hordozott a földtulajdon-viszony változása, hiszen túlnyomó részük egyáltalán nem rendelkezett saját földtulajdonnal. Ugyan ez elmondható a privatizációról is, mivel

az új tulajdonosok között cigányok egyáltalán nem jelentek, jelenhettek meg, és a tőkések nyereségérdekeltségének érvényesítése elsősorban az elbocsátások első lépését követően indulhatott meg.

A történelmi igazságszolgáltatás tehát a romák esetében még várat magára, ezzel szemben jelenleg is tovább folyik a társadalmi szelekció, a látszólag egymástól független, mégis egy társadalmi logika fonalára felfűzhető, **kirekesztő gyakorlat.** A társadalmi csoportok egymáshoz fűződő viszonyának konfliktusai tovább növekednek.

A cigány önkormányzatiság

Komoly segítséget jelentett az Országgyűlés által 1993-ban elfogadott, a **kisebbségek önkormányzati testületalakítási jogát tartalmazó törvény** 1994-es hatályba lépése. A törvény 13 nemzetiséget és etnikumot sorol fel taxatívén nemzetiségként: a bolgárt, görögöt, horvátot, lengyelt, németet, örményt, románt, ruszint, serbet, szlovákot és szlovént, etnikumként: a cigányt. A Nemzetiségi és Etnikai Kisebbségi Hivatal által a rendelkezésünkre bocsátott adatok alapján 1995. december 31-ig összesen 822 helyi kisebbségi önkormányzat alakult, a megszűnések után az 1998. október 18-i választásokig összesen 738 helyi kisebbségi önkormányzat működött, tehát 84 helyi kisebbségi önkormányzat szűnt meg. Az 1998-as önkormányzati választásokig az 1994-1998. közötti időszakban 396 cigány kisebbségi települési önkormányzat működött, amelyből Baranya megyében 19 testület kialakítására került sor. Az 1998. október 18-i választásokon összesen 1376 helyi, kisebbségi önkormányzat alakult meg, amelyből 1999. szeptember 1-ig összesen csak 20 helyi kisebbségi önkormányzat szűnt meg.

A cigány önkormányzatok száma az alakulás pillanatában országosan 753 volt, amelyből Baranyában 65 jött létre. Jelenleg a megyében egyetlen cigány kisebbségi önkormányzat sem szűnt meg. Megyénk a megalakult testületek számát tekintve országosan a harmadik helyet foglalja el Borsod-Abaúj-Zemplén (126) és Szabolcs-Szatmár-Bereg (89) megyét követően. Nem lényegtelen megemlíteni azt sem, hogy megyénkben 7 kisebbség hozott létre saját önkormányzatot, és a megalakult testületek száma összesen 144 volt. Ez Budapest (146) és Borsod-Abaúj-Zemplén (161) megye után szintén a harmadik legmagasabb önszerveződési intézményi szintet jelenti. Véljük, hogy a cigány kisebbségi identitás és politikai kultúra fejlődése, növekedése részben a Baranya Megyei Munkaügyi Központ erőfeszítéseit is minősíti.

Ha regionális szinten, a tervezési-statisztikai régiókat figyelembe véve szemléljük a kialakult testületeket, akkor Tolna, Somogy és Baranya megyékben összesen 149 cigány kisebbségi önkormányzat megalakulásáról beszélhetünk, amely országosan 10,7 %-os nagyságrendet képvisel. Ide tartozik még, hogy Baranya megyében a kisebbségi önkormányzatok mellett a cigányság érdekeinek megjelenítését 22 szószóló is elősegíti. Így összesen 88 településen biztosított a kisebbségi jogok érvényesítése.

A cigánység munkaerőpiaci reintegrációja

Külön gondolatként szükséges felhozni a romák helyzetének alakulását **az európai integráció tükrében**. Számos impulzus érkezett már eddig is az Európai Unió politikai testületeitől arról, hogy a romák pillanatnyi státusa a csatlakozási folyamatot gátló, hátráltató tényező. Amennyiben a régi, diszkriminatív politikai viselkedésforma továbbélését tapasztalják a csatlakozási folyamat ellenőrei, abban az esetben negatív jelenségként értékelik azt a rendszeres Országjelentéseknél. Elsősorban ennél a kérdéskörnél a munkaerőpiaci aggodalmak kerülnek megfogalmazásra, hiszen a tizenötöknek nem érdekük, hogy a romák alacsonyán kvalifikálva, alacsony fizetésüktől, és életkörülményeiktől üzetve elvegyék a helyi munkaerőtől a foglalkozási lehetőségeket. **Uniós alapelv, hogy mindent meg kell tenni annak érdekében, hogy a cigányok élni tudjanak jogaikkal, gyakorolják azokat.** A rasszista jelenségekkel szemben pedig határozott, rendőri intézkedéseket igényelnek. Az Unió számos támogatást nyújt a romák megsegítésére azért, hogy saját szociális környezetükben találjanak maguk számára boldogulást. Mindemellett még külön felhívják a figyelmet a közvéleményben és a közigazgatásban észlelhető a rasszista tendenciák megszüntetésére.

Az Agenda 2000 című dokumentumban az Európai Bizottság vállalta, hogy 1998-tól kezdődően évente jelentést készít az Európai Tanács részére a tagjelölt országok felkészüléséről. A 2001. évi, immár negyedik **Országjelentés** november 13-án került nyilvánosságra. Ebben áttekintésre kerülnek a Koppenhágai Kritériumoknak való megfelelés, ezen belül az állampolgári és kisebbségi jogok érvényre jutása. Az **emberi jogokról** a jelentés rögzíti, hogy azokat hazánkban tiszteletben tartják. Magyarország 2000. novemberében írta alá az Emberi Jogok Védelméről szóló Európai Konvenció 12. sz. jegyzőkönyvét. Kiemelésre került, hogy jelenleg még nincs önálló diszkriminációellenes törvény, bár az érintett jogszabályok átvizsgálása során megállapították, hogy

azok összhangban vannak az európai normákkal, csupán a végrehajtásukat és a szankcionálási gyakorlatot kell erősíteni és alkalmazni. A **kisebbségi jogok** vizsgálatát teljes egészében a roma kérdésnek szenteli. A roma kisebbség helyzete Magyarországon továbbra is nehéz. Életkörülményeik, várható átlagos életkoruk, iskolázottságuk jóval az országos átlag alatt van. Többnyire az ország elmaradott vidékein koncentrálnak. Diszkriminálják őket az oktatásban, a foglalkoztatásban (!), az igazságszolgáltatásban és a közhivatalokban. Méltatja ezzel szemben a cigány kisebbség társadalmi beilleszkedésére kidolgozott hosszú távú kormányzati stratégiát. A Csatlakozási Partnerség keretében elfogadott középtávú roma program megvalósítása a finanszírozási háttér javulásával fokozatosan halad előre. Elismerésre méltó a roma diákoknak nyújtott ösztöndíj, a roma lakosságnak a közmunkából való részesedése (40%), a roma lakásépítő program elindulása, a roma jogsegélyszolgálat, a roma konfliktus-kezelő központok kialakítása, a romák rendőrségnél történő alkalmazásának támogatása, a roma kultúra ápolására létrehozott roma közösségi házak működtetése, a roma rádió elindítása. Ám mindezen eszközök kevesek ahhoz viszonyítva, ami a roma lakosság hátrányos helyzetének kezelése igényelne – mutat rá a jelentés.

A munkaerőpiaci szervezet számára tehát a csatlakozási folyamat is orientációs pont. Az EU-ban a négy szabadság elve érvényesül, amely magában foglalja a tőke, a szolgáltatások, a munkaerő és az áruk szabadságát. Az EU-n belül nincsenek, vagy csak virtuálisan léteznek országhatárok. Éppen ezért, ha kinyílnak a schengeni határok, akkor a hazai munkaerőnek köztük a hazai roma munkaerőnek is jelentősen közelítenie kell az EU-ban létező kondíciókhoz.

A munkaerőpiaci szervezet felhasználhatja az Unió programozási alapelveit a romák felzárkóztatása tekintetében. A foglalkoztatási törvény (1991. évi IV. törvén) 2. §-a megfelelő keretet biztosít az

előítéletesség-mentes működéshez ugyanúgy, mint a **pozitív diszkriminációhoz**.

A roma foglalkoztatási és képzési projektek létrehozása csak akkor indít el igazi aktivitást, ha érvényesül a komplexitás elve ugyanúgy, mint az addicionalitása, a partnersége. A szubszidiaritást a politikai környezetnek kell biztosítania. A megvalósuló programok esetében pedig az intézkedések ellenőrzését is biztosítani szükséges. Már középtávon lehetőséget látunk arra, hogy sajátos nemzetközi koordináció indulhasson be a munkaerőpiaci projektek know-how-transzferének megkönnyítésére. Ennek érdekében a JPTE Romológiai Szemináriuma rektori pályázatot nyújtott be, amelynél számít az ILO és a Magyarországi Brüsszeli Delegáció, valamint az Európa Parlament testületeinek támogatására, és az Országgyűlés közreműködésére.

*„Ahhoz, hogy kezeljek egy másik embert, meg kell értenem Őt és az Ő világát úgy, mintha benne élnék. Kell értem pillantását, miként látja és milyennek a világot maga körül, bele kell bújjak ahhoz, hogy belülről érezzem, milyen életet él.
(Hilton Mayerhoff)*

A Magyarországon élő cigány/roma származású lakossággal való tevékenység sokszínű tudást és érzékenységet követel meg. A migráció következtében a Magyarországon is letelepedett népesség bár nemzetalkotó tényezőként szerepel az Alkotmányban, mégis az élet szinte minden területén meg kell küzdeniük mind külső, mind belső ellenállásokkal.

Külső ellenállásként jelenik meg többek között a lakóhely-választásukból származó hátrányok sokasága, az urbanizációs deficitük, a képzési rendszer rugalmatlansága és végezetül, de nem utolsósorban a munkaerőpiaci diszkriminációk sokasága. Ez

utóbbi kapcsán meg lehet jegyezni, hogy a gazdasági-társadalmi szerkezetátalakulás, a piacgazdaság bevezetésének hazánkban egyik legnagyobb vesztese a roma származású munkavállaló.

Belső ellenállásokat okoz foglalkoztatási, nyelvi és egyéb rétegzettségük is, amely kapcsán egymással szembenálló, versengő, egymást legyőzni kívánó csoportok feszülnek egymásnak és a többségi, befogadó nemzetnek egyaránt.

A kétirányú előítéletesség olyan szociálpszichológiai attitűd, amely negatív sztereotípiaként kedvezőtlen diszpozíciókat hordozva alkotott vélekedések összessége egy csoportról. Esetünkben beszélhetünk a romák előítéletességéről befogadó környezetükkel és egymással összefüggésben, valamint kognitív és affektív összetevők negatív sokaságáról a többségi társadalom irányából.

Az előítéletesség meggátolása jogi keretek között is szabályozott módon történik. Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata óta számos ENSZ és egyéb rendelkezés tiltja a nemzetiségek és etnikumok kirekesztését.

Nemzetiségnek nevezzük azt a népcsoportot, amelyik rendelkezik egy anyanyelvvel és egy anyaországgal, míg az etnikum nem tud felmutatni ilyen tényezőket. Az 1997. évi XC. törvény a Magyarországi Nemzetiségek Jogairól taxatívén 13 **országalkotó tényezőként** megnevezett nemzetiséget és etnikumot sorol fel, amelyek közül a legjelentősebb populáció az 1993. évi Kemény István professzor nevével fémjelzett számlálás során megközelítőleg 600.000 főt, lelket számláló Magyarországi cigányság.

Az Európa Tanács tagállamai Strasbourgban 1995. II. 1-jén Keretegyezményt fogadtak el a Nemzeti Kisebbségek

Védelméről. Ebben előírták, hogy az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelme, illetve továbbterjesztésének egyik módja szolgálja az Európa Tanács célját, amely a közös örökségek védelmét és fejlesztését határozta meg.

„az európai történelem megrázkódtatásai megmutatták a nemzetiségi kisebbségi védelme alapvető fontosságú kontinensünk stabilitása, demokratikus biztonsága és békéje szempontjából, ...a pluralista és valódi demokratikus társadalomnak nemcsak tiszteletben kell tartania minden nemzeti kisebbséghez tartozó személy etnikai, kulturális, nyelvi és vallási identitását, de megfelelő feltételeket is kell teremtenie azért, hogy kifejezhesse, megőrizhesse és fejleszthesse ezt az identitást”. (1999. évi XXXIV. törvény az Európa Tanács Nemzeti Kisebbségek Védelméről.)

A magyar jogrendszer nemcsak átvette, hanem tovább szabályozta és pontosította a nemzetiségi jogok körét. Az alábbi **jogosultságok** megfogalmazására került sor:

- az önazonossághoz való jog,
- a kisebbségként való létezéshez való jog,
- a szülőföldhöz való jog,
- a diszkrimináció-mentességhez való jog,
- a politikai diszkrimináció-mentességhez való jog,
- a pozitív megkülönböztetéshez való jog,
- az önkormányzáshoz való jog,
- az esélyegyenlőséghez való jog,
- a közéletben való részvétel joga,
- a kultúrához, oktatáshoz, kapcsolattartáshoz való jog,
- a szervezet-alapításhoz való jog,
- az országgyűlési képviselőkhöz való jog.

Az általános, egyéni és kollektív jogosultságok sora jelenleg több szinten is csorbát szenved. **Nem biztosított többek között az országgyűlési képviselőkhöz való jog**, a megyei és regionális szintű képviselők jogszabályban való rögzítésének joga és a

kisebbségi önkormányzatok finanszírozása sem. **Országgyűlési biztosok** törekednek évek óta arra, hogy a kirekesztés különböző megnyilvánulásaival szemben törvény adta lehetőségeiket felhasználva lépjenek fel. Elmondható, hogy a legerősebb nyomásgyakorlási lehetőség a **nyilvánosság**hoz való **fordulásban** rejlik.

Az 1991. évi IV. törvény a Foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról /Ft./ (2) §-ában a következő tiltó és megengedő rendelkezést foglalja magába:

„A foglalkoztatás elősegítése és a munkanélküliek ellátása során nem szabad hátrányos megkülönböztetést tenni a munkavállalót, munkanélküliek között nemük, koruk, fajuk, származásuk, vallásuk, politikai meggyőződésük és munkavállalói érdekképviseleti szervezethez való tartozásuk miatt. E rendelkezés nem zárja ki azt, hogy a munkaerőpiacon hátrányos helyzetben levőket többlet-jogosultságok illessék meg.”

A munkaerőpiaci jelenségek, a romák foglalkoztatásának körülményei nem elemezhetőek a fent részletezett szociális-jogi dimenziók nélkül. Fontos megértenünk azokat a dichotómákat, amelyek az asszimiláció-integráció, hagyományörzés-korszerűsítés, elkülönülés-kölcsönös befogadás, gettósodás-esélyegyenlőség tengelyek mentén jelentkeznek.

A komplexitás faktorai

A komplexitás faktorai jelentkeznek szociális, kulturális, oktatási, politikai, közgondolkodásban megragadható családtervezési szinteken egyaránt.

Szociális tényezőként értelmezhetjük a modern, globalizálódás irányába mutató ipari, informatikai, szolgáltató, jóléti társadalmak egymásnak feszülő szükségleteit.

Kulturális kihívás a más, egymástól eltérő társadalmi, igazgatási önszerveződések, vallási értékek befogadása, amely az eltérő hiedelemvilágok, vonzások és választások körét foglalja magában. Ide érthetjük a matriarchátusban gyökerező családmodellt és a vajdaság intézményét ugyanúgy, mint az irodalmi, zenei, képzőművészeti tradíciókat.

Oktatási területen jelentkezhetnek a polgári munka- és viselkedéskultúra normáinak átadását célzó intézményi megoldások, sikerek és kudarcok.

Politikai dimenzió a képviselői jogok biztosítása és azok eredményessége, valamint az a törvénykezési gyakorlat, amely lehetővé teszi az integrációs folyamatok sikerességét.

A közgondolkodásban a kölcsönös előítéletek, dinamizálódó sztereotípiák, szélsőséges esetben xenophóbiák mérséklése és megszüntetése lehet a céltételezés, hiszen a zámolyi és hajdúhadházi esetek az érzelmek büntetőjogi szintre történő túlcsoportulását testesítették meg.

Társadalom-földrajzi tényezőket is figyelembe szükséges venni a romák munkaerőpiaci esélyegyelőségének megteremtéséhez. Országon, régióon, megyéken és településeken belül egyaránt

elemezhető lakóhely-választási tényezők léteznek. Észak-kelet Magyarország (Szabolcs-Szatmár-Bereg, Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves és Hajdú-Bihar megyék), valamint Észak-nyugat Magyarország (Győr-Sopron-Moson és Vas megyék) nemcsak gazdasági potenciájukban szakadnak el egymástól, hanem a népesség összetétele alapján is. Ugyanígy elkülönül az északi és déli demográfiai és népességi helyzet, hiszen ha csak a romákat vesszük figyelembe azt tapasztaljuk, hogy míg északon az ún. lovári, kolompár cigányok élnek, addig a Dél-Dunántúlon a beás (román anyanyelvű) cigány népesség talált magának lakóhelyet. Elmondható azonban minden régióról, ahol cigányok élnek, hogy túlnyomó részük falvakban, kistelepüléseken él. Vannak már Magyarországon teljes cigánylakta települések, pl.: Alsószentmárton Baranya megyében, Tiszazug Jász-Nagykun-Szolnok megyében.

Az előbbieken már utaltunk **az etnikumon belüli belső tagozódásra** is: a hazai romák romungró (magyar), lovári (kolompár) és beás (román anyanyelvű) csoportokra oszthatók nyelvi állapotuk szerint. Ez azonban tágabb, munkaerőpiaci szempontból is értelmezhető elkülönülést jelent. Míg a beás cigányok túlnyomó része tradicionálisan famegmunkálással biztosított magának jövedelmet (teknővájás, kosárfonás, fakanál-készítés), addig a kolompárok már fém-megmunkálással (üstfoltozók, szegkovácsok) és kereskedelemmel (lókupecek) foglalkoztak. A magyar anyanyelvűek között (romungrók) találjuk a zenész cigányokat.

Egy bekezdés erejéig érdemes és szükséges ismételtlen foglalkozni azzal a megkerülhetetlen kérdéssel, hogy kit nevezünk cigánynak. Az általunk elfogadott szakirodalmak alapján cigány az, akit a nem cigány környezete a rögzült diszpozíciók, megkülönböztető szempontok alapján annak tart.

Ilyen szempontok lehetnek az életmód és az életvitel, valamint a kulturális és antropológiai jellemzők.

A cigányság megélhetési nehézségei

A munkaerőpiacról való kiszorulás egyéni és közösségi stratégiák kidolgozását teszik lehetővé. Ez egyaránt érinti a legális jövedelemszerzés, a megélhetés szempontjait ugyanúgy, mint a munkamegosztásban elfoglalt autentikus státuszok körét. 1993-ban összehasonlító kutatásra került sor a cigány és nem cigány háztartások jövedelmi szerkezetére kapcsán. A vizsgálat alapján:

	Cigányok	Nem cigányok
Keresetek:	31,8 %	54,59 %
Vállalkozói bevételek:	1,41 %	4,29 %
Nem munka jellegű jövedelmek:	65,58 %	31,96 %
Nem főállású tevékenységből származó jövedelmek:	3,19 %	9,15 %

Láthatóak a domináns különbségek. Míg a nem cigányok esetében a munka-jövedelemből származó keresetek képezik a háztartások bevételeit, addig a cigányok esetében **a nem munka jellegű jövedelmek** a túlsúlyosok. Ez utóbbiak körébe tartoznak a szürke-feketegazdaságban végzett illegális, adózatlan munkák, amelyeket a szakirodalom egyaránt hív informális, árnyékgazdaságnak, önfenntartó szektornak és piac alatti gazdaságnak egyaránt attól függően, hogy milyen szempont alapján minősíti.

A nem főállású tevékenységből származó jövedelem túlnyomórészt gyűjtögetésből, böngészésből, guberálásból és kereskedésből származik.

Az említett kutatás az alábbi **munka-tevékenységeket** sorolja fel:

- gyűjtögetés: csiga, gyógynövény, erdei gyümölcsök, fémgyűjtést, stb.,
- böngészés: kukorica, krumpli, napraforgó, „szedd magad akciók”, stb.,
- alkalmi- és bérmunkák,
- szolgáltatás: zenélés lakodalmakon, családi ünnepeken, meszelés, tapasztás, fuvarozás, szoc.polos lakásépítés, stb.,
- ipari termelés: kosárfonás, teknő- és faárukészítés, vályog- és égetett-tégla készítés, fémtárgyak, ékszerek készítése, stb.,
- mezőgazdasági tevékenység: állattenyésztés, növénytermelés, minden paraszti önfogyasztás jellegű munka,
- kereskedelem: lókupec, használt autó és ruha, dohány, kávé, alkohol, stb.,
- pénzzel kapcsolatos tevékenységek: uzsorakamattal történő kölcsönzés, közvetítői jutalék, pénzváltás, „itt a piros, hol a piros”, stb.,
- speciális szociális piac: állami gondozottak befogadása, idősgondozás eltartási szerződéssel, szélsőséges esetekben öncsonkolás, stb.

Végezetül látható a tevékenységtípusokon túl, hogy a cigányság körében **a vállalkozói lehetőségek csak rendkívül kismértékben kihasználtak**. Ez adódik képzettségi körülményekből, hiszen egy vállalkozás ügyvitel, számviteli, adózási, adminisztrációs kötelmei feltételezik alapképzettségek meglétét.

A cigányság munkaerőpiaci reintegrációját segítő intézményi és eszközháttér

A Baranya Megyei Munkaügyi Központ a Megyei Munkaügyi Tanács irányelveit figyelembe véve alakítja ki éves stratégiáját a foglalkoztatottsági szint növelése és a munkanélküliség mérséklése érdekében. Az Ft. (2) §-ában foglaltak szerinti többlet-jogosultságra jogosultak a pályakezdők, a tartósan munkanélküliek, a megváltozott munkaképességű munkanélküliek, az alacsony iskolázottságúak, az időskorú és a női munkanélküliségtől veszélyeztetettek, valamint a hátrányos helyzetű településeken, térségben élők mellett a roma/cigány származású munkanélküliek.

Azt tapasztaljuk, hogy a cigány származásúak esetében **a felsorolt hátrányok összeadott módon jelentkeznek**, ezért kormányzati szándéknak megfelelően kiemelt módon szükséges foglalkozni a roma/cigány származásúak munkaerő-piaci integrációjával és reintegrációjával.

A Kisebbségi Törvény által kialakított intézményrendszer konfliktuskezelő szolgáltatásokat nyújt és nyújthat a munkaerőpiaci feszültségek mérséklésénél.

Más típusú legitimitást képviselnek a sikeres, életképes **egyesületek, alapítványok**. Baranya megyében pl. olyan országos hírű egyesületek és alapítványok működnek, amelyek az oktatási és szociális, valamint a foglalkoztatási esélyegyenlőség megvalósulása érdekében is kiemelkedően eredményesek. Ilyenek: a Gandhi Közalapítvány, a Collegium Martineum Egyesület, az Amrita OBK Egyesület, a Fii Cu Noi – Tarts Velünk Beás Cigány Egyesület, a Siklós és Vidéke Cigányokért Érdekvédelmi Szövetség. Országos egyesületek közül a Lungo Drom Szövetség 31 településen alakította ki bázisát.

A megyei önkormányzat és a megyei jogú város foglalkoztatáspolitikai és kisebbségi referensekkel segítik elő a szociális dialógusokat a társadalmi aktivitás fokozottabb megvalósulását a legszélesebb értelemben vett területeken, kohéziós szinteken.

A munkaerőpiaci szervezet speciális, a foglalkoztatást elősegítő támogatási rendszert alakított ki.

**- A SZOCIÁLIS ÉS CSALÁDÜGYI MINISZTERIUM
FOGLALKOZTATÁST ELŐSEGÍTŐ TÁMOGATÁSI
RENDSZERÉRŐL**

A foglalkoztatást elősegítő támogatási rendszer többirányú és többemű rendszer. Egyrészt közvetlenül a munkanélkülieket célozza meg vállalkozóvá válás, képzés, átképzés lehetőségével, másrészt a munkaadókat támogatja, akik munkahelyeket teremtenek, tartósan munkanélkülieket alkalmaznak, vagy közhasznú munka keretében foglalkoztatnak a munkaerőpiacról tartósan (legalább egy éve) kiszorult munka nélkül lévőköt. A foglalkoztatást elősegítő támogatási rendszert aktív támogatási eszközrendszernek nevezzük, miután elsődleges célja, hogy segély helyett munkát biztosítson a munka nélkül lévők számára.

A munkanélküliek foglalkoztatásának elősegítésével kapcsolatos támogatások nyújtása közvetlenül a megyei (fővárosi) munkaügyi központok és kirendeltségeik feladata.

A munkaügyi központok (kirendeltségek) által nyújtható **aktív foglalkoztatási eszközök** az alábbiak:

1. Munkahelyteremtés támogatása

a) Általános munkahelyteremtés:

Célja:

A foglalkoztatás és a munkahelyteremtés elősegítése, a foglalkoztatási lehetőségek bővítése, új, hosszú ideig fennmaradó munkahelyek számának növelése.

A támogatás feltétele:

Pályázat keretében, a **munkaadók részére** támogatás igényelhető minden olyan meg nem kezdett beruházáshoz, amely új, a munkavégzéshez szükséges eszközök vásárlására, vagy meglévő épületek felújítására irányul és a munkaerőpiacról tartósan kiszoruló rétegek számára hosszú távra biztosít munkalehetőséget.

A támogatás mértéke:

Maximum 500.000 Ft/munkahely

A támogatás formája:

- visszatérítendő kamatmentes támogatás,
- fél év türelmi idő után negyedéves visszafizetéssel, két és fél év törlesztési idővel.

b) Megváltozott munkaképességű személyek foglalkoztatására alkalmas munkahelyteremtés:

Célja:

Pályázat keretében, a megváltozott munkaképességű személyek munkaviszonyban történő foglalkoztatásának elősegítése, munkavállalási esélyeinek növelése, a rehabilitációs munkahelyek megőrzésének támogatása.

A támogatás feltétele:

A még el nem kezdett fejlesztési programok támogathatók és a vállalt foglalkoztatásnak a fejlesztési program befejezését követő egy hónapon belül el kell kezdődnie. A támogatás nem haladhatja meg a fejlesztési program költségének 50 %-át, a saját forrás arányának el kell érnie a fejlesztési költség legalább 20 %-át, valamint ingatlanfedezettel kell rendelkeznie a támogatott **munkaadónak**.

A támogatás mértéke:

- Új munkahely létrehozása esetén maximum 750.000 Ft/munkahely,
- Meglévő munkahely korszerűsítése, szinten tartása esetén maximum 350.000 Ft/munkahely.

A támogatás formája:

- Vissza nem térítendő támogatás;
- Visszatérítendő támogatás;
- illetve a két támogatás kombinációja.

2. Bértámogatás

Célja:

A legalább hat, illetve pályakezdő esetén három hónapja a Munkaügyi Központ nyilvántartásában szereplő munkanélküliek elhelyezkedési esélyeinek növelése azáltal, hogy alkalmazásuk esetén **a munkáltató számára** a munkabér költségeit átvállalja.

A támogatás feltétele:

A munkaadó vállalja a legalább hat hónapja - pályakezdők esetén 3 hónapja - munkanélküli foglalkoztatását a támogatás folyósítása időtartamának kétszereséig (azaz egy éves időtartamú támogatás esetén két év a foglalkoztatási kötelezettség) úgy, hogy ez alatt az időtartam alatt a munkanélküli munkaviszonyának megszüntetésére rendes felmondással nem kerül sor. (Ez azt jelenti, hogy a munkaadó csak a munkavállalónak félróható okból - az azonnali felmondás jogszabályi lehetőségével élve - mondhat fel.)

A támogatás mértéke:

A munkavállaló munkabérének 50 - 100 %-a lehet, legfeljebb 1 éves időtartamra.

3. Vállalkozóvá válás támogatása

Célja:

Azoknak a munkanélküli járadékban részesülő munkanélküliek vállalkozóvá válásának támogatása, akik vállalkozói tevékenység megkezdésével kívánják a munkanélküli státuszukat megszüntetni. A vállalkozás kezdeti, legnehezebb szakaszában segíteni a munkanélküli vállalkozásának megerősödését.

A támogatás feltétele:

A vállalkozói tevékenység megkezdése előtt **a munkanélküli kérelmének benyújtása** a támogatásra.

A támogatás formái, mértéke:

- A vállalkozói tevékenységre vonatkozó hatósági igazolás bemutatásával a munkanélküli járadék összegének megfelelő támogatás folyósítása, legfeljebb további 6 hónapig;
- Vállalkozói tevékenység igazolásával igénybevett, a munkaügyi központ által ajánlott szaktanácsadási költség 50 %-ának megtérítése;
- Vállalkozói tevékenység gyakorlásához szükséges tanfolyami költség legfeljebb 50 %-os megtérítése,
- Hitel felvétele esetén a hitelfedezeti biztosítás költségeinek legfeljebb 50 %-os megtérítése, legfeljebb 1 éves időtartamra.

4. Önfoglalkoztatás támogatása

Célja:

Munkanélküliek vállalkozóvá válásának elősegítése egyösszegű, visszatérítendő, kamatmentes tőkejuttatással.

A támogatás feltétele:

A támogatásra az a legalább 3 hónapja folyamatosan regisztrált vagy vállalkozóvá válási támogatásban részesülő **munkanélküli pályázhat**, aki vállalja, hogy a hitel visszafizetésének időpontjáig munkaviszonyon kívüli tevékenységgel - egyéni vállalkozóként, gazdasági társaság személyesen közreműködő tagjaként, főállású mezőgazdasági őstermelőként, vállalkozói jogviszonyban lévő szövetkezeti tagként - gondoskodik önmaga foglalkoztatásáról. A vállalkozás megkezdéséhez szükséges saját forrással rendelkezik, a hitel fedezeteként megfelelő forgalomképes lakatlan ingatlant tud feljánlani.

A támogatás mértéke:

Maximum 500.000 Ft kamatmentes kölcsön, mely maximum másfél év türelmi idő után maximum 5 év alatt, negyedévenként egyenlő részletekben fizetendő vissza.

5. Munkahelymegőrzés támogatása

A munkahelymegőrzésen belül két támogatási formát különböztetünk meg, melyek a következők:

a) ÉGYES MUNKAVÁLLALÓI RÉTEGEK RÉSZMUNKAIDŐBEN TÖRTÉNŐ FOGLALKOZTATÁSA ESETÉN IGÉNYELHETŐ TÁMOGATÁS:

Célja:

A részmunkaidős foglalkoztatás támogatásával a foglalkoztatott létszám megtartása a tervezett létszámleépítés elkerülése érdekében.

A támogatás feltétele:

A támogatásra az **a munkaadó pályázhat** aki:

- kérelmét megelőzően legalább két éve működött,
- nem áll felszámolás alatt,
- létszámleépítésre vonatkozó szándékát (annak kezdő időpontját megelőzően) bejelentette a Munkaügyi Központnak,
- vállalja létszámának továbbfoglalkoztatását,
- rendelkezik fedezettel,
- létszámának megtartására vonatkozó tervet készít.

Részmunkaidős foglalkoztatással támogatható munkavállalói rétegbe a munkavállalók alábbi csoportjai tartoznak:

- aki saját háztartásában egy, vagy több kiskorú gyermeket nevel, és a legfiatalabb gyermek a 10. életévét még nem töltötte be,
- aki legfeljebb 5 évvel a reá irányadó öregségi nyugdíjkorhatár betöltése előtt áll,

- akinek munkaképesség-romlása a 40 %-ot eléri, és nem részesül egyéb ellátásban.

A támogatás formája, mértéke:

Vissza nem térítendő támogatás a tervezett létszámleépítéssel érintett, a kieső munkaidőre fizetett bérkiegészítés összege, annak járulékai, vagy azok egy része téríthető meg. A támogatást munkavállalóként legfeljebb egy évig lehet folyósítani. A támogatás több alkalommal, max. öt évig meghosszabbítható.

b) ÁTMENETI LIKVIDITÁSI GONDOKKAL KÜZDŐ MUNKAADÓK TÁMOGATÁSA A FOGLALKOZTATOTTAK LÉTSZÁMÁNAK MEGŐRZÉSE ÉRDEKÉBEN:

Célja:

Az átmeneti foglalkoztatási nehézségek miatt a tervezett létszámleépítés elkerülése, illetve a foglalkoztatott létszám megtartása.

A támogatás feltétele:

A támogatásra az **a munkaadó pályázhat**, aki:

- kérelmét megelőzően legalább két éve működött;
- nem áll felszámolás alatt;
- létszámleépítésre vonatkozó szándékát - annak kezdő időpontját megelőzően - bejelentette a Munkaügyi Központnak,
- vállalja létszámának továbbfoglalkoztatását,
- rendelkezik fedezettel,
- létszámának megtartására vonatkozó tervet készít.

A támogatás formája, mértéke:

- Visszatérítendő, vagy vissza nem térítendő támogatás a tervezett létszámleépítéssel érintett munkavállalók részére a ténylegesen kifizetett munkabér és járulékai legfeljebb 50 %-ának erejéig, maximum egy éves időtartamra,
- Vissza nem térítendő támogatás a tervezett létszámleépítéssel érintett munkavállalók rövidített munkaidőben történő foglalkoztatásához, a támogatás a munkavállaló kieső munkaidejére járó munkabér és járulékeinak 65%-a, legfeljebb 6 hónap időtartamra.

6. Foglalkoztatáshoz kapcsolódó járulékok átvállalása

Célja:

A munkaerőpiacról tartósan kiszoruló rétegek munkába helyezési esélyeinek növelése oly módon, hogy alkalmazásuk esetén a Munkaügyi Központ a munkaadó által fizetendő - a foglalkoztatáshoz kapcsolódó - járulékokat részben, vagy egészben átvállalja.

A támogatás feltétele:

Az **a munkaadó részesülhet** támogatásban, aki vállalja, hogy:

- jövedelempótló támogatásban részesülőt, vagy a jövedelempótló támogatást letöltött munkanélkülit foglalkoztat,
- hasonló munkakörben létszámleépítése a megelőző 3 hónapban nem volt és a támogatás időtartama alatt létszámleépítésre nem került sor.

A támogatás formája, mértéke:

A támogatással foglalkoztatott munkanélkülinek kifizetett munkabér járulékainak legfeljebb 100 %-a, maximum 180 napra.

7. Fiatal munkanélküliek támogatása

A fiatal munkanélküliek foglalkoztatásának támogatására, elhelyezkedésük elősegítésére két támogatási lehetőség kínálkozik:

a) Munkatapasztalat szerzés támogatása:

Célja:

A Munkaügyi Központ nyilvántartásában szereplő pályakezdők munkatapasztalat szerzésének támogatásával az elhelyezkedési lehetőségeik javítása.

A támogatás feltétele:

A támogatást az a munkaadó kaphatja, aki vállalja, hogy munkaviszony keretében 90 napnál hosszabb ideje regisztrált pályakezdőt foglalkoztat.

A támogatás formája, mértéke:

A munkabér napi 4 órára számított mértéke, mely magába foglalja az alapbért, bérpótlékokat, kiegészítő fizetést. A támogatás folyósítása utólagosan, a ténylegesen ledolgozott órák alapján, időarányosan történik. A támogatás mértéke iskolai végzettség szerint differenciált, időtartama maximum 360 nap.

b) Foglalkoztatási támogatás:

Célja:

A pályakezdők végzettségüknek megfelelő munkakörben való foglalkoztatásának elősegítése.

A támogatás feltétele:

A támogatást az a munkaadó kaphatja, akinél a pályakezdő az iskolai évek alatt legalább 1 éven keresztül gyakorlati képzésben részesült és a munkaadó vállalja, hogy a fiatal a szakképesítés megszerzését követő 90 napon belül szakképzettségének megfelelő munkakörben, legalább napi 6 órában foglalkoztatja.

A támogatás mértéke, formája:

A munkáltatóra érvényes kötelező legkisebb havi munkabér fele. A támogatás 270 napon át történő folyósítását követően a pályakezdőt legalább 90 napon keresztül támogatás nélkül foglalkoztatni kell.

Célja:

Az átmeneti vagy hosszan tartó elhelyezkedési gondokkal küzdő munkanélküliek munkába állításának elősegítése, a lakosságot és a települést érintő feladatok ellátása során.

A támogatás feltétele:

- a munkaadó a közhasznú foglalkoztatás ideje alatt bővítse a foglalkoztatottak létszámát,
- a munkaadó a Munkaügyi Központ által kiközvetített munkanélkülit közfeladat ellátása érdekében munkaviszony keretében foglalkoztatja,
- a közhasznú foglalkoztatást megelőző 3 hónapban a munkaadó hasonló munkakörben rendes felmondással nem szüntetett meg munkaviszonyt,
- a munkaadó a támogatott személyekkel végzett szolgáltatás ellenértékéeként más szervtől díjazásban nem részesül.

A támogatás mértéke, formája:

A támogatás mértéke - a Munkaügyi Tanács által meghatározott feltételek szerint - a munkanélküli foglalkoztatásából eredő közvetlen költségek 70-90 %-áig terjedhet.

A támogatás egy munkavállaló foglalkoztatásához legfeljebb 1 év időtartamra adható.

Célja:

- munkáltatói igényekre alapozott munkaerőpiaci képzés, átképzés révén a munkanélküli személyek mielőbbi munkába helyezésének elősegítése,
- a munkaviszonyban álló, de munkanélküliséggel veszélyeztetett egyéneknél preventív jellegű képzéssel a munkáltatónál más munkakörbe való továbbfoglalkoztatás lehetőségének megteremtése.

Ki kaphat képzéshez, átképzéshez támogatást?

- aki regisztrált munkanélküli,
- aki közhasznú munkavégzésben vesz részt, és a képzésben való részvételt vállalja,
- akinek munkaviszonya várhatóan 1 éven belül megszűnik, és ezt a munkaadó a munkavállalóval és a telephely szerinti illetékes munkaügyi központtal előzetesen írásban közölte,
- akinek munkahelyén a továbbfoglalkoztatása képzés nélkül nem biztosítható.

A támogatás mértéke, formája:

- a munkaviszonyban álló személy kereset-kiegészítést kaphat, melynek mértéke a képzést megelőzően elért átlagkereset és a képzés alatt elért kereset különbözete,
- munkanélküli személy esetében a tanfolyami költséget teljesen vagy részben átvállalja a munkaügyi központ. A tanfolyam idejére a munkanélküli keresetpótló juttatást kérhet.

A munkaviszonyban álló dolgozók munkaerőpiaci képzését a munkaadó kezdeményezi a Munkaügyi Központnál.

A támogatások megállapításáról és annak összegéről - a jogszabályban meghatározott kivételektől eltekintve - a

kirendeltség mérlegelési jogkörben dönt. Intenzív képzés esetén a képzési idő alatt keresetpótló juttatás adható. Ha a képzésben résztvevő személy munkanélküli járadékban részesül, akkor a képzés ideje alatt is járadékon marad. A járadék lejártá után a keresetpótló juttatás folyósítását a munkaügyi központ hivatalból intézi.

10. Közhasznú szervezetek támogatása

Célja:

A közhasznú szervezetek által a munkanélkülieknek, valamint a munkanélküliséggel veszélyeztetett személyeknek szervezett álláskeresés, pálya és szakmaválasztást segítő, munkaerőpiaci szolgáltatást nyújtó programok megvalósításának elősegítése.

A támogatás formája:

A támogatásra pályázat útján lehet jelentkezni, melyet a Munkaügyi Központ - a Munkaügyi Tanács véleményezésével - ír ki.

A támogatás feltétele:

- a támogatást megelőzően legalább 1 éven át az alapító okiratban rögzített tevékenységet folytattak,
- a pályázó biztosítja a program infrastrukturális, dologi, személyi feltételeit,
- munkaügyi kirendeltséggel nem rendelkező településen lakók a programban résztvevők.

A támogatás mértéke:

A támogatás 100 %-ig terjedően támogatható vissza nem térítendő formában, amely utólagosan, vagy több lépcsőben is finanszírozható.

11. Az intenzív álláskeresés támogatása

Célja:

A munkanélküli (ideértve a pályakezdő munkanélkülit is) támogatása az önálló munkahely keresésében.

A támogatás formája, mértéke és feltételrendszere:

A munkahelykereséssel, illetve a munkába állást elősegítő szolgáltatás igénybevételével kapcsolatos külön jogszabály hamarosan elfogadásra kerül. Hatályba lépését követően az igénybevétel módjáról a munkaügyi központok (kirendeltségek) készséggel adnak felvilágosítást.

- TÁJÉKOZTATÓ A SZOCIÁLIS FÖLDPROGRAM MŰKÖDÉSÉRŐL

A szociális földprogram aktivizáló szociálpolitikai eszköz, amely **az ország hátrányos helyzetű térségeiben segíti a szociálisan nehéz helyzetben élő családok megélhetését.** A program a helyi szociálpolitika része, ezért elsődlegesen a települési önkormányzatok felelősség vállalásával működik.

A program jellege, eszközrendszere meghatározza a bevonható célcsoportok körét. Szándék és tapasztalat szerint igen jelentős arányú a roma családok bevonása a kedvezményezett családok körébe, országosan kb. egyharmad a részvételi arányuk. Egyes településeken döntően roma családok vesznek részt a programban.

Sok helyen a program megvalósításába intenzíven részt vesz a helyi roma kisebbségi önkormányzat. A hatékony működés feltétele a jó települési együttműködés a helyi önkormányzatok között. Ezeket írásban is meg kell jeleníteni.

A Szociális és Családügyi Minisztérium szociális földprogramja a települési önkormányzatok számára nyújt támogatást. A roma családok bevonása történhet közvetlenül a települési önkormányzat által, de történhet a kisebbségi önkormányzat bevonásán keresztül is. A program indítása előtt, a pályázatban is megjeleníthető módon együttműködést kell kialakítani a helyi szereplők között, valamint a programot a szociális földprogram általános tartalmi és formai jellemzői szerint célszerű kialakítani. A következőkben a szociális földprogram jellemzőit, működését ismertetjük.

A program közvetlen célja és tartalma:

Mezőgazdasági termelésre alkalmas környezetben élő, de mezőgazdasági termelésre alkalmas feltételekkel nem, vagy azzal szűkös mértékben rendelkező de azt hatékonyan kihasználni nem tudó, szociálisan hátrányos helyzetű családok megélhetését segíteni, életminőségét javítani, önálló egzisztencia-teremtési esélyeit növelni.

A program céljának eléréséhez **kedvezményes szolgáltatásokkal, juttatásokkal - mint természetbeni szociális szolgáltatás** - lehetőséget teremt háztáji jellegű kistermelésre, ill. állattartásra, az egyéni és közösségi, valamint a helyi erőforrások kihasználásával.

Alapelvek:

Szociális jelleg: A program által nyújtott kedvezmények szociális rászorultság szerint, hátrányos élethelyzet, jövedelem vizsgálata alapján adhatóak.

Illeszkedés a helyi szociálpolitikához: A kedvezmények rendszere, része a helyi szociális segítő rendszernek. A települési önkormányzat rendeletben szabályozza a működés alapvető szabályait.

Aktivizálás: Az adott természetbeni támogatások a termelő munkavégzést segítik elő. Az elfogyasztható, felélhető eredmény érdekében a kedvezményezett családnak munkát kell végeznie.

Egzsztenciateremtés: Jelentősebb kiegészítő jövedelmet lehetővé tevő termelési eljárások alkalmazásával a kedvezményezett családok fokozatosan kikerülhetnek a szociálisan rendszeresen támogatott körből.

Helyi sajátosságok érvényesülése: A helyi programok kialakításában a megvalósító szervezetnek nagy önállósága van, a szervezeti forma, szabályozás, a gazdálkodási tevékenység kialakításában.

Családi önállóság: A kedvezmények az önálló családi gazdaság működését segítik elő.

Szerződéses viszony: A kedvezményeket a megvalósító szervezet a családokkal kötött támogatási szerződéseken keresztül nyújtja.

Helyi erőforrás kihasználása: A program a lekötetlen emberi munkaerőre, hagyományos és korszerű termelői tudásra, a mezőgazdasági földterület, a táj adottságaira, a meglévő gazdasági szervezetekre, infrastruktúrára, eszközparkra építkezik.

Környezetvédelem: A munkaerő-igényes termelési eljárásokkal párhuzamosan a programok megvalósításában lényeges a vegyszerezés lehetséges csökkentése, a biotermelési eljárások bevonása.

Helyben működő szervezeti formák:

A helyi programot **megvalósító szervezetek** több formában működnek. Közös minden szervezeti megoldásban, hogy a települési önkormányzat kiemelt felelőssége biztosított. Ezek jelenleg a következők:

Települési önkormányzat. A leggyakoribb létező megoldás, hogy az önkormányzatok önmaguk, vagy

társulás keretében működtetik az önállóan gazdálkodó programot. A megvalósításra költségvetési szervezetet alapítanak, vagy létező szervezetet bíznak meg a működtetéssel. A szervezet működési szabályzattal rendelkezik és gyakran külön bizottság irányítja.

Alapítvány. Kevés program működik ebben a formában, mert önkormányzat nem alapíthat csak közalapítványt.

Közalapítvány. Ebben a formában működik a szervezetek nagy része. Az alapító/k/ a települési önkormányzat(ok/. A program a kuratórium irányításával folyik.

Közhasznú Társaság. Ez a non-profit szervezeti forma alkalmas leginkább a gazdálkodásra, de így csak nagyobb méretű programokat célszerű megvalósítani. Az országban jelenleg csak néhány szociális földprogramot megvalósító kht. működik.

Általánosan jellemző, hogy a program szervezésére egy - két főfoglalkozású munkahelyet hoznak létre. Sok helyen részmunkaidős, vagy megbízásos foglalkoztatási formát alkalmaznak, amely olcsóvá és rugalmassá teszi a szervezetet, de a folyamatos menedzselés és helyi érdekérvényesítés még biztosítható.

A programban általában működő tevékenységek:

A településeken a kedvezményezett családok ingyen, vagy kedvezményes térítés ellenében jutnak hozzá a mezőgazdasági kistermeléshez nélkülözhetetlen termékekhez, szolgáltatásokhoz.

A juttatások, szolgáltatások következők:	jellegük szerint csoportosítva általában a
	<u>tevékenységi lehetőségek</u>
Termelést szolgáló juttatás, szolgáltatás	földhasználat, ill. bérlet, szaporító-anyag, kemikália, gépi talajmunkák, állattartás támogatása, gépkölcsönzés
Termelés szervezés	termeltetés, értékesítés szervezés, terményfeldolgozás, tárolás, szállítás, intenzív termelés vagy háziipar eszközeinek biztosítása
Résztevőkre irányuló szolgáltatások	szaktanácsadás képzések, rendezvények, közösségfejlesztés, önszervező csoportok, háztartás és életmód-alakítás, termelési és egyéb célú szövetkezés

(A vastagon szedett juttatások, szolgáltatások a legegyszerűbb növénytermesztési programok részét képezik.)

Az 1047/1999. (V.5.) Kormányhatározat rendelkezik a cigányság életkörülményeinek és társadalmi helyzetének javítására irányuló középtávú intézkedéscsomagról.

Ez a jogszabály teret biztosít a feladatok időarányos végrehajtásának értékelésére, amely feladat elősegítésére meghívja a Cigányügyi Tárcaközi Bizottságot. Fontos szerep hárul az Országos Cigány Önkormányzatra is a társadalom- és kisebbségpolitikai stratégia kialakításában. már az előző kormány is hatályba léptetett a cigány kisebbség helyzetének javítását célzó intézkedésekről szóló jogszabályt (1107/1997. Kor. hat.) és középtávú intézkedéscsomagot (1093/1997. Kor. hat.), valamint rendelkezett a legsürgetőbb feladatokról (1125/1995. Kor. hat.) is.

A középtávú intézkedéscsomag komplex módon, és a tárcák feladatmegosztását szem előtt tartva fogalmazza meg az egyes, felelősöket és határidőt egyaránt tartalmazó feladatot.

Elsőként az **oktatási leszakadás** mérséklésére vonatkozó intézkedéseket foglalja rendszerbe, ezt követi **a kultúra** szakterülete, **a foglalkoztatás, agrárgazdaság, térségfejlesztés** feladata, majd a **szociális, egészségügyi és lakásprogramok sora,** a **diszkrimináció-ellenes programok** képezik az 5. fejezetet, végezetül külön rendszert alkotnak a cigánysággal kapcsolatos kommunikációs munka feladatai.

Azzal, hogy jogszabály és az abban rögzített monitoring eljárás foglalkozik a foglalkozást elősegítő intézkedésekkel, vélhetően olyan megvilágításba kerülnek az ilyen irányú célkitűzések, amelyek az egész országban minőségi javulást hozhatnak.

Konkrét programjainkat az alábbiakban részletezzük:

Immár az ötödik **roma közösségfejlesztő asszisztens-képzés** meghirdetésére és megvalósítására került sor 1999-ben. Ennek a megvalósítását Központi Foglalkoztatási Alap támogatás segítette. 18 fő bevonásával - az egész megyéből történő beiskolázással - 2.780.568 Ft képzési költség felhasználásával került sor az országos programként indított megyei képzés megvalósítására. Ez 154.470 Ft-os fajlagos költséget jelentett. A roma közösségfejlesztő asszisztensképzést először Baranya megye indította el a JPTE Felnőttképzési és Emberi Erőforrásfejlesztő Intézetének szakmai támogatásával, a PRMKK bevonásával, 1993-ban működő civil, nonprofit szervezetek közreműködésével.

A roma szociális segítő tanfolyamot a Cigány Kulturális és Közművelődési Egyesület kezdeményezte. Ez az egyesület már 10 éve működik, és tevékenységének eredményeképpen sikerült kialakítania a 4 szintes Rácz Aladár Roma Közösségi Házat. Ez színtere oktatási, kulturális rendezvényeknek, elősegíti a cigány közéletiség fejlődését, regionális és nemzetközi kapcsolatokat épít Pécs belvárosában. A BMMK az Egyesület alakulásától nyomon követi és támogatja működésüket. Ez hol szakmai koordinációban, hol pályázatokban való közreműködésben, hol munkaerőpiaci szolgáltatásokban, hol pedig aktív munkaerőpiaci támogatások, foglalkoztatáspolitikai eszközök kihelyezésében testesül meg. Az Egyesület roma származású, jogász végzettségű elnöke hosszú időt töltött el Pécs önkormányzati szociális szolgáltatásaiban, innen vezethető le az az igényesség, amelyet szociális területen indított programjai jelentenek. Jelenleg ez a képzés még tart (1999. 10. 13-án indult, és 105.300 Ft/fő decentralizált támogatással valósul meg. Összesen 1.474.200 Ft felhasználására kerül sor a képzési költségek vonatkozásában, ezt egészíti ki majd az egy éves kiemelt közhasznú támogatás. Ennek

során mind az Egyesületnél, mind Pécs szociális intézményeinél (az Egyesület koordinálásával) jelennek meg a végzett szociális asszisztensek, segítők.

Az Egyesület más vonatkozásban a megyében működő cigány kisebbségi önkormányzatok koordinálását is magára vállalta. 1995-ben kezdeményezésére jött létre a Cigány Önkormányzatok Baranya Megyei Szövetsége, amely szerencsés módon egységbe tudta terelni az akkor működő 19 testületet. Az 1998-as választások után is ők bizonyultak a szavazatok alapján a megye legerősebb szervezetének, azonban akkorra már bizonyos tagozódási elkülönülési, elhatárolódási folyamatok is elindultak. Megjelent a megyében a Lungo Drom, amely aktív kampányt és szervezőmunkát folytatott, ennek eredményeképpen jelenleg 19 megyében működő testületet tud tömöríteni, e mellett számos roma civil kezdeményezéssel is együttműködnek.

A CKKE 28 tagot számlál, és a tagszervezetek bevételeik 10 %-ával járulnak hozzá a működéshez, amely közéleti fórumokat, rendszeres összejöveteleket, alkalmi rendezvényeket egyaránt jelent. Tudomásunk szerint ezzel az önkéntes tehervállalással országosan is egyedülálló mintát alakítottak ki. Ez a szervezet kezdeményezte korábban a **roma egyházi szociális gondozó asszisztens képzés-foglalkoztatási programot is**, amelynél a megyés püspök támogatását is meg tudtuk szerezni, és amely programnál első ízben jelentek meg foglalkoztatásként a plébániahivatalok.

A CKKE székhelyén működő **Cigány Kisebbségi Önkormányzatok Baranya Megyei Szövetsége foglalkoztatási programjaihoz** 14 fő munkába állítása mellé 3.004.107 Ft aktív foglalkoztatáspolitikai eszköz-támogatást kapott.

Az Etnikai Fórum Pécsi Szervezete a Pécsi Közüzemi Rt-vel együttműködve bonyolít le foglalkoztatási programot, amelyben 23 fő vett részt kommunális tevékenység ellátásában. E mellett a **Kooperatív Tervezés elnevezésű programhoz** is tudunk szintén

közhasznú támogatást nyújtani. A 27 fő támogatása ennél a szervezetnél 8.271.971 Ft-ot jelentett. A Kooperatív Tervezés program során sikerült a szociális párbeszéd kereteit kialakítani a munkáltatókkal, a munkavállalókkal, és más civil szervezetekkel közösen. Ennek a programnak a moderátora a BMMK volt, míg szakmai támogatást a Partners Hungary Alapítvány nyújtott. Ennek keretében professzionális közösségfejlesztők és konfliktuskezelésben jártas szakemberek vettek részt az előkészítés során.

A **Khetanipe Romano Centro** szervezet újonnan alakult, vezetői fiatal roma értelmiségiek. Szegregált lakókörnyezetükben, Pécssett igyekeznek konkrét, pozitív beavatkozást végezni mind a környezetkultúra, mind az oktatás területén. A város támogatásával sikerült konténereket biztosítani a felgyülemlett hulladék, szemét elszállítására. Úgy gondoljuk, hogy a közérzetet, szociális klímát kedvezően befolyásolja a lakható környezet. Másik programjuknál az iskolai leszakadást kívánják a roma tanulók esetében megakadályozni. Korrepetálást tartanak, tanulópárokat szerveznek. E mellett nemzetközi területen is sikerült kapcsolatot kialakítaniuk. 5 fő támogatott foglalkoztatását igényelték, amelyhez szervezetünk 577.800 Ft-tal járult hozzá. **A saját forrást az eddig említett összes programnál Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata biztosította.**

A rendszerváltoztatást követően 1999-ben került sor első ízben arra, hogy Pécs város költségvetésében elkülönített soron szerepelhessenek foglalkoztatási programok támogatására, az önerő biztosítására szánt források. Az általunk felsorolt programok a munkaügyi szervezetnél indított önálló, cigányokat érintő intézkedések, amelyek mellett természetesen számos olyan program is létezik, amelyekben nagy számban vesznek részt cigány származású emberek. Szükséges megemlíteni ennek sorában a **Munka Pécs Baranyáért Tranzit Foglalkoztatási KHT tevékenységét**, valamint az 1999-ben átadott **Termelőiskolát**, szolgáltatások tekintetében pedig az országban

második helyszínként került elindításra (Phare-támogatással Tolna, Somogy és Zala megye csatlakozásának biztosításával), az **Újra Dolgozom Program**, amely a munkaerőpiaci szervezet számára nehezen elérhető személyek bevonását, közvetítését, direkt vagy indirekt állásba helyezését segíti elő.

1999-ben a **pécsi költségvetésben** 80 millió Ft, míg a nemrégiben elfogadott 2000. évi költségvetésben 68 millió Ft került elkülönítésre foglalkoztatáspolitikai eszközrendszer céljaihoz. Ez fedezetet nyújt a további roma programok önerejének biztosításához is. A szervezeti szint változását jelenti az, hogy az elmúlt év során foglalkoztatáspolitikai referens állásba helyezése történt meg, és létrejött paritásos alapon a Foglalkoztatási Albizottság. Ebben állandó meghívottként a Pécsi Kirendeltség vezetője is jelen van.

A Cigány Módszertani Bázis pedagógus-felkészítő programokat dolgoz ki és valósít meg. Ennek munkatársai igényeltek 4 fő közhasznú foglalkoztatott alkalmazását, amelyhez 469.092 Ft támogatást volt lehetőségünk biztosítani.

Kulturális és lakásépítési célokra 6 fő roma származású támogatása történt meg 1.887.762 Ft nagyságrendben. A Pécssett élő több mint 250, jogcím nélküli lakáshasználó problémáinak kezelésére született a lakásépítési program, amelynek lebonyolításában a Lorenzo Közalapítvány vett részt. Ezt a programot Pécs városa 10 millió Ft-tal támogatta. Ennél a programnál közel 30 munkanélkülit sikerült közhasznú munkakeretében foglalkoztatni és új lakások átadására került sor a polgármester jelenlétében Pécs-Vasason. Más településeken, régiókban is sikeres, zömében romákat érintő szociális lakásépítés valósult meg (Mohács, Ormánság) támogatásainkkal.

A Siklós és Vidéke Cigány Érdekvédelmi Szövetség a térség mezőgazdasági, rurális jellege miatt kezdeményezett olyan képzés-foglalkoztatási programot, amelynél motoros gép-kezelői végzettséget lehet szerezni. A képzést 19 fő részvételével

intézményünk támogatta 1.322.400 Ft rendelkezésére bocsátásával. A foglalkoztatásnál a Soros Alapítvány működött közre.

Arra ösztönözzük a megyében működő civil szervezeteket, hogy működjenek közre településükön, régiójukban foglalkoztatási programok megtervezésében, kialakításában. Úgy ítéljük meg, hogy kiaknázatlan lehetőségek vannak ezen a területen a nonprofit szektorban. Megítélésünk szerint a kultúra, a vallás, a szabadidő, az oktatás, a szociális ellátás, a környezetvédelem, a településfejlesztés, a gazdaságfejlesztés, a jogvédelem, a közbiztonság védelme, az érdekképviselő területein egyaránt lehetőség nyílik főállású foglalkoztatások kialakítására. A KSH felmérése szerint 1998-ban a nonprofit szervezeteknél 52.828 főállású foglalkoztatott volt, szervezetenként 6,4 fős átlaggal, és az éves átlagbér 663.378 Ft volt.

E mellett az egyesületek és alapítványok majdnem fele, 43 %-a vette igénybe önkéntesek segítségét. Az egy önkéntesre jutó munkaórák száma évi 50 volt. A legmagasabb óraszámot, 688 órát a kevés segítővel dolgozó szociális szervezeteknél mérték.

Intézményünk programjai támaszkodnak ezekre a civil kezdeményezésekre. Az országosan megközelítőleg 60 ezer civil szervezet a társadalmi munkamegosztásban egyenlő partnerként vállalhat át feladatokat. Megyénkben az a gyakorlat, hogy a ténylegesen és hitelesen működő civil szervezetek ellátási szerződés megkötését kezdeményezhetik. Ennek során az önkormányzati normatíva átruházására kerül sor. Megyénkben egyébként több mint 2.500 regisztrált civil szervezet létezik.

Érdemes megfigyelni **a civil szervezetek gyarapodásának trendjét.** 1970-ben 8.886, 1990-ben 15.945, 1993-ban 34.810, 1996-ban 45.916, és 1999-ben 58.321 civil szervezetet regisztráltak, amelyből 22.174 az alapítványok és közalapítványok száma. Megítélésünk szerint a civil szervezetek gazdálkodásának áttekintésére sokrétű szabályozásra van szükség, hiszen az összes

szervezet mintegy 300 milliárdos bevételt produkál, azonban ennek túlnyomó része, 85-90 %-a csupán néhány civil szervezethez köthető. Másrészt a regisztrált civil szervezetek közül igen sok csak egy program megvalósítására jön létre, és megszüntetésüket jogszerű módon nem jelzik. **A munkaerőpiaci szervezet által nyújtható támogatások kiegészülésével, amelyben nonprofit szervezetek program-finanszírozását is fel lehet vállalni,** új lehetőség nyílik meg a civil szervezetek kontrolljához, hiszen a pályázat feltételül számos dokumentumot biztosítani kell: pl. szervezeti működési szabályzat, a management önéletrajza, köztartozás-mentességi igazolás, mérlegbeszámoló, szükség esetén fedezet.

Mindezt azért írtuk le, mert a cigány szervezetek és programjaik tekintetében is **elvárható a szolgáltatások minőségi irányítása.** Ez biztosítja a hatástól függő támogatások megvalósulását.

A BMMK ennek érdekében indította el, a változásokon alapuló hatások felmérése céljából, valamint a megelőző jellegű hatások és a hatások előrelátásának megtanulása érdekében **az Erőforrástérkép készítési programját is.** A beérkezett és készülöben lévő dokumentumok a megye 2/3-áról adnak átfogó képet, koncentrálna a szükségletek pontos meghatározására, a mérhető részfeladatok megnevezésére.

Az egyes programok tekintetében **szükségesnek látjuk egységes, a teljesítmény mérésének mutatóit tartalmazó mátrixok kialakítását.** A teljesítménymérés adatokat szolgáltat a szervezetről, megmutatja, hogy mit várhatnak el az emberek az adott programtól, koncentrálna a programvezetők tevékenységét, összehasonlításra ad módot, tudatosítja a szervezet célját, a szervezet vezetésének (alapítók, támogatók, kurátorok), információt szolgáltat.

A Baranya Megyei Munkaügyi Központ az ismertetőben felsorolt szolgáltatásokat és aktív foglalkoztatáspolitikai eszközöket a programokon túl is alanyi jogon biztosítja a megyében élő roma származású munkanélküliek részére jogosultság és igény esetén.

A vonatkozó jogi szabályozás alapján (Kisebbségi Törvény, Statisztikai Törvény, Emberi Jogi Törvény) azonban nincs lehetőség arra, hogy elkülönítve lehessen kimutatni az egyedi szolgáltatásokat és támogatásokat. **A regisztráció a munkanélküliség okán valósul meg a munkaerőpiaci szervezetnél, és nem a származás alapján.** Míg egyes társadalmi, munkaerőpiaci rétegek kimutatására, leválasztására az adatállományból lehetőség van, addig ez a lehetőség nem áll fenn az etnikai jelleggel összefüggésben. Általánosságban elmondhatjuk, hogy a cigányság területi elhelyezkedése kapcsán nagyobb részben veszi igénybe a felsorolt szolgáltatásokat és támogatásokat a megye 11 városában és egyes kirendeltségek (Szigetvár, Siklós, Sellye, Komló) illetékességi körében ugyanúgy, mint általában, azaz az egyes eszközökre vonatkozóan.

A Kormány törekvése kimutatható: a cigányság életminőségének javítása, esélyegyenlőségének biztosítása, leszakadásuk megállítása. Ennek érdekében társadalompolitikai célrendszerek mentén, hazai és külföldi források bevonásával, a cigányság képviselőinek aktív partnerségével valósítja meg szándékait. A foglalkoztatáspolitikában ez a jelenleg is hatályos, és jogszabályban megjelenített Foglalkoztatáspolitikai Irányelvek teljesítésével következik be.

A Baranya Megyei Munkaügyi Központ folytatni kívánja roma programjait. Ehhez indokolt a programok komplex jellege miatt ilyen munkakör változatlan fenntartása a Központ koordinációs felügyeleti tevékenységéhez kapcsolódva. Részt kíván venni a Megyei Önkormányzat ilyen irányú nemzetközi kapcsolataiban, információkkal segíti a megyében működő kutatóbázisok tevékenységét amellet, hogy végrehajtja a kormány foglalkoztatáspolitikai irányelveiben foglaltakat, valamint a Munkaügyi Tanács által minden évben megvitatásra kerülő megyei foglalkoztatáspolitikai irányelveket.

Mivel a kutatás regionális kitekintésigényével fogalmazta meg munkahipotéziseit, ezért indokolt a régió munkaerőpiaci szervezetinek erőfeszítéseit felsorolni, amelyeket a cigánység életkörülményeinek és társadalmi helyzetének javításával kapcsolatos feladatok ellátása során teljesítettek.

Somogy megye

A Somogy Megyei Munkaügyi Központ esetében elmondható, hogy a cigány munkanélküliség kezelése, valamint a roma származású munkanélküliek munkaerőpiaci esélyeinek javítása nem újszerű feladat az intézmény tevékenységszerkezetében.

Ezen a ponton érdemes kitérni a kisebbségi önkormányzatok megalakulásával kapcsolatos történésekre. A kisebbségi törvény 1994-től teszi lehetővé taxaíven 13 hazai kisebbség számára kisebbségi önkormányzat megalakítását. 1994-ben következett be a törvény alkalmazásának első periódusa. 1995. december 31-éig országosan 822 kisebbségi önkormányzat alakult meg, míg az 1998. október 18-i önkormányzati választások idején 738 működő kisebbségi önkormányzatot tartottunk számon. Ebben az időszakban (1994-1998.) 396 kisebbségi önkormányzat alakult meg, amelyből a Dél-Dunántúli régióban 54 cigány kisebbségi

önkormányzat az alábbi bontásban: Baranya 19, Somogy 20, Tolna 15.

Az 1998. évi helyhatósági választások során már a kisebbségi közösségek, autonómiák fokozott önazonosság-vállalásáról beszélhetünk. Ekkor 1376 kisebbségi önkormányzat jött létre, amelyből 768 működő cigány kisebbségi önkormányzatot regisztrálnak. Ebből a régióban 163 cigány kisebbségi önkormányzat működik, a bontás szerint: Baranya 65, Somogy 59, Tolna 29.

A Somogy Megyei Munkaügyi Központ arról számolt be, hogy 1996. óta együttműködési megállapodást kötött a roma kisebbségi önkormányzatokat tömörítő Cigány Kisebbségi Önkormányzatok Társulásával. Ugyanilyen megállapodásra Baranya Megyében azért nem kerülhetett sor, mert míg 1994-től sikerült a 19 cigány kisebbségi önkormányzatot megyei ernyőszervezetnek összefognia (Baranya Megyei Cigány Önkormányzatok Szövetsége), addig 1998-tól három nagy szervezetbe tömörültek a megyében működő cigány kisebbségi önkormányzatok: (Lungo Drom Cigány Kulturális és Közművelődési Egyesület, Siklós és Vidéke Cigányokért Érdekvédelmi Szövetség.)

Somogy megyében a megállapodásokat éves szinten kötik meg, az előző év eredményeinek és tapasztalatainak összegzésével. A megállapodásokon alapuló polgárjogi kapcsolat három alrendszerben tartalmazza a feladatokat: tájékoztatási és információs szegmens, képzési feladatok, foglalkoztatási alrendszer. Somogy megye is felvállalta a Baranya megyei kezdeményezés alapján országos programmá szerveződött Roma Közösségfejlesztő Asszisztens képzés indítását. Elmondható, hogy cigány származású köztisztviselők alkalmazását nem sikerült megvalósítani Somogy megyében sem. Foglalkoztatási asszisztenseket a kisebbségi önkormányzatoknál alkalmaznak közhasznú támogatás felhasználásával. A Somogy Megyei Munkanélküliekért Alapítvány (SOMA) Kaposvárott, Curgón és

Barson mentori hálózatot alakított ki a többszörösen hátrányos helyzetű, peremhelyzetben élő munkanélküliek - ezek között a romák - munkaerőpiaci felzárkóztatása érdekében.

Minisztériumi feladatfinanszírozás forrásának mellérendelésével "Kistérségi kezdeményezések, térségfejlesztési program Curgó körzetében" projekt hajtották végre, amelyben a bevont kliensek megközelítőleg 50 %-a roma származású volt. A közösségfejlesztő asszisztensképzésbe 16 roma bevonását sikerült megvalósítani.

Elsősorban **a közhasznú munkavégzés támogatása domináns a foglalkoztatási támogatások körében**, hiszen országosan elmondható, hogy pl. **a vállalkozóvá válás elősegítése az önerő és a fedezet hiánya miatt nem lehetséges a romáknál**. Köztudomású, hogy mind a kárpótlásból, mind a privatizációból kedvezőtlenül, tulajdon nélkül kerültek ki a hazai cigánység képviselői. Ennek következtében a polgárosodás, **a tulajdonossá válás folyamata** sokkal hosszabb távon valósulhat meg, ill. **magasabb, differenciáltabb szintű állami kötelezettségvállalás** esetén következhet be. 1999-ben több, mint 600 roma munkanélküli roma alkalmazására került sor közhasznú munka aktív foglalkoztatáspolitikai eszköz felhasználásával, ill. a megyében 5 közmunkaprogram indításával 630 fő munkaalkalmát sikerült biztosítani, ahol a foglalkoztatottak 65 %-a cigány származású volt.

Somogy megyében a másik leggyakrabban felhasznált munkaerőpiaci aktív eszköz a képzés, amelyben a romák a felzárkóztató képzés során szőnyegszövő és fonottbútorkészítő szakmát tanulhattak az alapvégzettség megszerzését követően, míg szakképzésnél kereskedelmi és vendéglátó szakmák (felszolgáló, pincér, bolti eladó) vagyionőr, C-D típusú és AD gépjárművezetői képzés, valamint általános település-karbantartók képzése valósult meg.

Tolna megye

A Tolna Megyei Munkaügyi Központ 1997 végén kezdte meg az **együtműködési megállapodások** megkötését a roma kisebbségi önkormányzatokkal, ezzel párhuzamosan a települési önkormányzatokkal is. A keret-megállapodások a kirendeltségek és az érintett szervezetek együtműködését irányozzák elő, ill. **lehetővé teszik a foglalkoztatás területén korábban megtapasztalt diszkrimináció mérséklését.** Roma származású köztisztviselő alkalmazására program menedzseri státusban Tolna megyében sem került sor, holott a népesség összetétele ezt indokoltta tenni.

A demográfiai helyzetre vonatkozólag autentikusnak tekintjük a Kemény-Havas névvel fémjelzett 1971-es és 1994-es reprezentatív felmérést. Ez alapján elmondható, **hogy 1971-ben a Dél-Dunántúli régió három megyéjében 65 ezer cigány származású állampolgár élt, amely a teljes népességhez viszonyítva 4,0 %-os arányt tett ki, 1994-ben a megismételt vizsgálat már 104 ezer cigány származású állampolgárt számlált, amely a teljes népességhez viszonyított arány tekintetében 6,5 % -ra történő növekedést jelentett.**

A fenti demográfiai adatok is indokolják, hogy a megyei (esetleg regionalizálódó) munkaerőpiaci szervezet roma származású munkatársak közvetlen, alkalmazásával bevonásával segítse elő a minél közvetlenebb kapcsolatok kialakítását és az információk átadását. Emellett indokoltnak tartjuk szakirányú végzettséggel rendelkező, roma specializációval, vagy az után érdeklődő, ilyen irányú továbbképzést vállaló szakemberek alkalmazását a kirendeltségeknél elsősorban az adekvát humán szolgáltatások biztosítása érdekében.

Tolna megyében beszámoltak arról, hogy két munkatársuk középfokú állami nyelvvizsgát tett lovari nyelvből, emellett behatóan megismerkedhettek a roma népesség szocio-kulturális

körülményeivel, történelmével, kultúrájával. Mivel a régióban elsősorban (a roma népesség 90%-ánál) a beás anyanyelvűekről beszélhetünk, ezért ennek a nyelvnek az ismerete is szükséges legalábbis régiós szinten.

Foglalkoztatási menedzser-hálózat kialakításával segítik elő a halmozottan hátrányos helyzetű munkanélküliek integrációját, ill. reintegrációját az elsődleges vagy másodlagos munkaerőpiacra. Mentori programot állítottak össze, amelynek kiemelt feladata és célcsoportja a megyében élő cigányság életminőségének feltárása és javítása. Tolna megyében is indult roma közösség-fejlesztő asszisztens-képzés, 13 fő észvételével, 8 cigány kisebbségi önkormányzat közreműködésével. Huszonegy fő vett részt alapfokú számítástechnikai tanfolyamon, amely lehetővé teszi a versenyképesség közelebb kerülését a roma munkavállalók esetében. Huszonhat kisebbségi önkormányzat fogalmazott meg szociális indíttatású családsegítő, gyermekvédő képzésre igényt, amelyet 30 fővel meg is valósítottak a roma származásúak számára. Ezt követően közhasznú munkavégzési támogatással történt meg az állásba helyezések.

Az aktív foglalkoztatáspolitikai eszközök tekintetében a TMMK is prioritásként kezeli a romák munkaerőpiaci be- és visszaillesztését, amely azt jelenti hogy az egyes eszközök esetében kiemelt támogatásra nyújtanak lehetőséget, pl. a foglalkoztatásbővítő bértámogatások körében is. 1999-ben ez utóbbi támogatást több mint ezer főnek biztosítottak, amelyből 365 fő - zömében roma származású - tartós munkanélküli vehette igénybe ezt a típusú támogatást. A pályakezdő program esetében is kiemelten kezelik a romák bevonását. Ennek a programnak a keretében az alábbi szakmák átadására került sor: alapfokú hegesztő, varrómunkás, betanított kertész, betanított állattartó, parkgondozó, könnyűgépező, gyógynövénygyűjtő, ABC-eladó. A közhasznú foglalkoztatáshoz 90 %-os támogatást biztosítanak az 1999-es fizetési kondíciókat tekintve 34.000 Ft/fő/hó bruttó

illetménnyel. Ezt a lehetőséget a Tolna Megyei Munkaügyi Tanács 28/1998/XII. 21. sz. határozata biztosította.

A Tolna Megyei Munkaügyi Központ is kiemelten foglalkozik a non-profit szektorral és az ő igényüket is a többletjuttatások elvének alkalmazásával ülteti át a gyakorlatba. Különös gondot jelent, hogy nagy számban vannak a cigány származásúak között olyanok, akik nem tudnak jogosultságot szerezni egyes támogatásokra a megfelelő idejű munkavégzés hiánya miatt. Tolna megyében is működött a közmunka-program amelyben 120 roma vehetett részt.

- ORSZÁGOS PROGRAMOK

Országosan is elmondható, hogy számos törekvés segíti elő a romák munkaerőpiaci integrációját. Érdemes kiemelten megemlíteni az **"Újra dolgozom" programot**, amely immár a dél-dunántúli régióban is lehetőséget biztosít a tartósan munka nélkül élők, köztük a romák számára a munkaerőpiacra történő csatlakozáshoz. Ez utóbbi projektet az Országos Foglalkoztatási Közalapítvány, a települési önkormányzatok, a megyei munkaügyi központok és a PHARE Kísérleti Program Alap 1996. évi forrásainak felhasználásával, valamint a MAT által biztosított önerő hozzárendelésével sikerül kiterjeszteni. Emellett megemlíthetjük az ózdi "Állaskapocs" programot, a kiskunmajsai "Cigányság foglalkoztatásáért" szolgáltató közhasznú társaság tevékenységét, a kiskunhalasi Lehetőség Kht. munkáját, a Nógrád megyei Cigány kisebbségi Képviselek és Szószólók Szövetsége szociális lakásépítési programját, az országban két helyszínen is működő Termelőiskolai modelleket (Zala és Baranya megyékben). Ez a felsorolás természetesen a teljesség igénye nélkül fogalmazódott meg. Csak **1997-ben a megyei munkaügyi**

központok több, mint 100 munkaerőpiaci képzési és/vagy foglalkoztatási programot indítottak a roma munkavállalók részére.

Országos szervezetek is segítséget nyújtanak roma munkanélküliek részére többek között az: OFA, a Magyarországi Nemzetiségi és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány, a Magyarországi Cigányokért Közalapítvány, a Soros Alapítvány, az Autonómia Alapítvány, a bon-profit Információs és Oktató Központ, a bon-profit Pénzügyi Központ Alapítvány, a Szép Munka Project. A regionális munka-erőfejlesztő és átképző központok hálózata 9 intézményt foglal magában, amelynek mindegyike nyitott a romák számára indítandó képzések és komplex programok (kiválasztás-képességfelmérés-felzárkóztatás-személyiség- és közösségfejlesztés-identitás- és énerő növelés-álláskeresés - pályorientáció-pályaválasztás-mentori nyomonkövetés lebonyolítására.

Cigányság – Iskola – Hátrányos helyzet

Megállapíthatjuk, hogy a cigányság alapvető problémája a szociális és kulturális hátrányok mellett az iskolázottságban ragadható meg. 1993-ban a cigány népesség iskolai végzettsége a Kemény-Havas kutatás szerint az alábbiak szerint alakult: 8 osztály végzett 45,5 %, (zárójelben írjuk a nem cigányokra vonatkozó adatokat, amely eben az esetben 35,88 %), szakmunkásképzőbe, vagy szakiskolába jár 10,4 % (19,42%), szakközépiskolába vagy gimnáziumba jár 1,5 % (23,81%), Főiskolára vagy egyetemre jár 0,3 % (9,45 %).

A rendszerváltoztatást követően az oktatásügy erőfeszítéseket tett annak érdekében, hogy a cigányság integrációja és arányos jelenléte az oktatási rendszer minden szintjén biztosítva legyen. Ezek az erőfeszítések a munkaerőpiaci szervezet törekvéseivel azonos hullámhosszban, azzal koordinálva komoly eredményeket hozhatnak már rövid távon is. Azonban néhány körülményre szükséges felhívni a figyelmet. A cigánysággal kapcsolatos kulturális és szociális dimenziók gyakran átfedésbe kerülnek egymással. A felzárkóztatást biztosító speciális intézményrendszer a romák számára még nem kialakult, az ezt szolgáló PHARE projekt indítására (HU-99.O4-O1) napjainkban kerül sor, amely program három alprogramjára mindösszesen 9,6 millió Euro forrás áll rendelkezésre. A projekt három komponensből áll. Mind a három komponens az EU Bizottság 1997-es, Magyarország EU csatlakozására vonatkozó országtanulmányában meghatározott prioritásoknak megfelelően és az 1997 júliusában, a magyar kormány által elfogadott, országos roma programmal összhangban fogalmazódott meg.

A kisebbségi oktatási kiegészítő normatívák nem minden esetben rendeltetésszerűen kerülnek felhasználásra, ill. nem minden esetben kerülnek a megfelelőhelyre. Ezen a területen a transzparenciát (átláthatóságot) a társadalmi és állami kontroll

egyidejű alkalmazása biztosíthatja. Nem biztosított a cigány kisebbségi önkormányzatok oktatás területén megvalósuló jogosítványa (ld. kisebbségi tv.), ill. jelenleg ezek a jogi személyek nem rendelkeznek megfelelő erőforrással a lehetőségek megvalósításához. Állandó, és jogos kritika éri a kisebbségek számára biztosított ösztöndíjrendszert is, amely nem minden esetben a megfelelő helyen biztosít, egzisztenciális háttérrel. (Napjainkban csúcsosodtak ki a feszültségek az Arany János Tehetséggondozó Programmal kapcsolatban.)

Területfejlesztési források

A középtávú cselekvési program és a regionális területfejlesztési programok humán erőforrás fejlesztését célzó elemeihez, egyes gazdaság- és szociálpolitikát érintő fejezeteihez konkrét források mellérendelése szükséges, emellett speciális kollégiumi hálózat létrehozása indokolt a hátrányos helyzetű fiatalok felzárkóztatása érdekében. Ezek a kollégiumok nemcsak lakáslehetőséget, hanem a közösségi oktatás és nevelés lehetőségét is megteremtik. Az idézett statisztikából kiolvashatóan jelentős mértékben meg kell emelni a közép- és felsőfokba bevont roma fiatalok számát. Össztársadalmi feladat a tolerancia és az empatikus magatartásformák kialakítása, a diszkrimináció-mentes szociális milió megteremtése, emellett a kriminalizálódott helyzetek jogállami úton történő kezelése a terjedő önbíráskodások helyett. Ez utóbbiban a különböző, állami támogatást is igénylő, jogvédő civil szervezetek közreműködése szükséges.

A közreműködés kapcsán érdemes felidézni az Európai Unió alapelveit is, amelyet kritériumrendszerként kezelve követel meg mind a tizenöt tagországtól, mind a csatlakozási igényt megfogalmazó országoktól. Csupán felsorolás jelleggel

ismételjük meg ezeket a normákat annak érdekében, hogy az egyes projektek, jogszabály - előkészítések, és más szociális aktusok során útmutatásul szolgálhassanak: szubszidiaritás, decentralizáció és dekoncentráció, partnerség, adicionalitás, komplexitás, transzparencia és monitoring. Az Európai Unió Brüsszeli delegációjának Országjelentése 1997. óta fogalmaz elmarasztalólag a hazai cigánysággal kapcsolatos kormányzati cselekvésekkel kapcsolatban. Miután a politikai aktualitások (pl. a zámolyi romák esete) is a csatlakozási folyamat lassulásához vezethetnek, ezért indokolt felsorolni azokat az erőfeszítéseket, amelyeket a kormányzat különböző területi hatáskörrel megfogalmaz, a humán-erőforrás fejlesztése, ezen belül a hazai kisebbségek politikai és társadalmi integrációjának biztosítása érdekében.

A Gazdasági Minisztérium **Nemzeti Fejlesztési Tervet**, közismertebb nevén a **Széchenyi-tervet** fogalmazta meg és bocsátotta társadalmi vitára. A célkitűzések sorában ez áll:

„Az 1990-es évezed végére Magyarország integrált piaccgazdasággá vált, amelyben a gazdaság fejlődését már nem az állam, hanem az üzleti szektor és a régiók alakítják. Ennek ellenér az állam még egy integrált piaccgazdaságban sem vonulhat ki teljesen a gazdaság fejlesztéséből. Feladata az, hogy felvállalja azokat a prioritásokat, amelyek a gazdaság egészének a fejlődése szempontjából meghatározó jelentőségűek. A Nemzeti Fejlesztési Terv ezeket a súlypontokat fogalmazza meg, ezekhez kéri társként a hazai és a globális üzleti szektor szereplőit, valamint a régiókat. Társként kéri arra a vállalkozásra, hogy Magyarországon - az 1990-es évtized második felében megindult és tartósnak mutatózó - gazdasági növekedés egyúttal szélesebb társadalmi rétegek felemelkedésével párosuljon.”

A magyar gazdaság nemzetközi versenyképességének javítása nem történhet meg a humán-erőforrás piackonform allokációja és ilyen irányú fejlesztése nélkül. Ez a fejlesztés a kor kihívásainak megfelelően az **„életen át tartó tanulás”** (longlife learning) paradigmáját követve valósulhat meg. Az európai integrációhoz

történő felkészülés is szükségessé teszi az ilyen irányú innovációt is. A Széchenyi-terv alapdokumentuma még nem tartalmazta a **Foglalkoztatás-fejlesztési Programot**. Ez elsősorban a munkaerőpiac létszámfelvívő-képességének javítására és az új munkahelyek létesítésére helyezi a hangsúlyt. Ennek a programnak a fő célja, hogy évente az állam támogatásának bevonásával 15-20 ezer új munkahely jöhessen létre, túlnyomórészt az elmaradott térségekben. Ezek között a munkahelyek között jelentős számban található munkaalkalmat a hazai cigányság is. A foglalkoztatás-fejlesztés céljai között a pályakezdő fiatalok foglalkoztatási helyzetének javítása is megfogalmazódott. Mivel kutatásunk a roma népesség körében kiemelten foglakozott ezzel a réteggel, ezért kitörési pontot látunk számukra a Széchenyi-terv kiegészítésében. A Program a területileg kiélezett különbségek mérséklését is célként tűzte ki. Az elmaradott régiók között szerepel mutatói alapján a Dél-Dunántúl is. Az itt működő vállalkozások jövedelem-termelő és munkahely-teremtőképessége alacsony színvonalú, ezért szükség van a befektetések kormányzati támogatás mellett történő ösztönzésére is. A munkahelyteremtés támogatása a versenyszférában, az elsődleges munkaerőpiacon, a tartós foglalkoztatás biztosításának igénye mellett indokolt ezekben a régiókban. A pénzügyi támogatás forrásaiként az alábbiak kerültek nevesítésre: AFC, Terület (Vidék)fejlesztési célélőirányzat, valamint a GFC (KKC, TC). A pályakezdő fiatalok foglalkoztatásánál követelmény-jelleggel jelzi a Program a feladatokat. Ezek között jelenik meg az alkalmazott képzési és munkatapasztalat-szerző támogatási programok összegének növelése és hatókörének kiterjesztése, a roma foglalkoztatás biztosítása, amelynek eredményeként **10 év alatt legalább 100-150 ezer roma foglalkoztatott munkaerőpiacra történő bevonását írja elő, ill. célozza meg**, valamint a megváltozott munkaképességűek (ebben a körben is számos roma található) visszaillesztése jelenik meg karakterisztikusan.

Az **1040/2000. (V.31.) Korm. határozat a 2000. évi foglalkoztatás-politikai irányelvekről (A Magyar Köztársaság 2000. évi nemzeti Foglalkoztatási Akcióterve)** egységes szerkezetben és az Európai Unió foglalkoztatás-politikai metodikáját alkalmazva fogalmazza meg a foglalkoztatással kapcsolatos célkitűzéseket. A négy pillér és huszonegy irányvonal átfogóan foglalja rendszerbe az ezen a területen jelentkező feladatokat. A IV. pillér tartalmazza az esélyegyenlőség politikájának megerősítését, amelyben a romák foglalkoztatása is megjelenhet.

A **35/1998. (III.20.) O.Gy. határozat az Országos Területfejlesztési koncepcióról** IV. fejezetében foglalkozik a területfejlesztési szempontból legfontosabb ágazati prioritások között a humán-infrastruktúra fejlesztésének igényével. A háttéranyag 2.2.3. fejezete tartalmazza a Dél-Dunántúli régió fejlesztésének feladatait ezen belül a humán-infrastruktúra fejlesztésével kapcsolatos feladatokat, amelyek között szerepel:

„A Dél-Dunántúl legnagyobb problémája viszonylagos elszigeteltsége, ami részben földrajzi helyzetéből, részben sajátos történelmi fejlődéséből ered. Szociális szempontú problémái is ebből adódnak, ez oldható meg a foglalkoztatási feltételek javulásával, és a jobb kapcsolatrendszer megteremtésével (...) foglalkoztatási szempontból a térség déli-délnyugati övezetében kritikus a helyzet. Itt a munkahelyteremtés és a szociális foglalkoztatás (földprogramok) kiemelt támogatására van szükség.”

A Gazdasági Minisztérium Foglalkoztatás-fejlesztési Főosztálya elkészítette 2000. májusában a **Nemzeti Foglalkoztatás-fejlesztési Stratégia és Program** szakértői tervét. Ebben az 1.9.1. fejezet foglalkozik a romák munkaerőpiaci perifériális helyzetével. Szükségesnek tartjuk az ott leírtakat idézni:

„A roma népesség foglalkoztatási színvonala drámaian csökkent. Ezzel a negatív folyamattal azért kell kiemelten foglalkozni, mert az össz-népességen belül ugyan a jelenlegi arányuk 6 %, de ez viszonylag rövid időn belül (20 év alatt) 9 %-ra gyarapodik. Hasonló léptékű változás várható a munkavállalási korúaknál. (5,4 %-ról közel 9 %-ra nő a részarány). Ha a mai állapot nem változik, akkor a roma népesség évek múltán a munkanélküliség fő utánpótlásaként, szociálisan eltartott réteggé degradálódik. A magyarázó tényezők közül elsőként az iskolázottságot indokolt kiemelni. Jelentős az alacsony iskolázottságúak, 8 általános iskolát be nem fejezettek aránya, és számottevő az analfabetizmus is. Az érettségizettek és a diplomások száma elenyésző a roma népességen belül. További feszültséget okoznak az előítéletek az életstílus, az életvitel, kulturális szokások. A roma foglalkoztatás fejlesztése területén a gyökerekhez kell visszanyúlni, fel kell tární életvitelükhöz, tradícióikhoz közelálló munkaszervezési, érdekeltségi és tevékenység típusokat, és kísérletet kell tenni az ilyen tevékenységek nagyobb tömegű értékesítésére, ill. erre építve az így kialakított munkahelyek megszervezésére, a folyamat támogatására.

Az Európai Unió NUTS statisztikai besorolási rendszere több kategóriába sorolja a különböző területi szinteket. A Magyarországon 1990-ben meghatározott 7 tervezési-statisztikai-stratégiai régió, a NUTS II. besorolásba tartozik. Ez a típusú területi elhatárolás azért is válhat meghatározóvá a későbbiek során, mert az uniós támogatások (**Strukturális és Kohéziós Alapok**) megközelítőleg 70 %-a régiós programokra hivató le. A tagállamok számára elérhető fejlesztési források a Strukturális Alapon belül a következők: Európai Regionális Fejlesztési Alap, Európai Szociális Alap, Európai Mezőgazdaság-fejlesztési és Orientációs Alap, Európai Halászati Alap. Emellett már számunkra is elérhető, pályázható forrásokat nyújtanak az 1988-ban létrehozott Községi Kezdeményezések, mint pl. az SME, az ADAPT, az EMPLOYMENT, az URBAN, a LEONARDO, a SOCRATES, a YOUTH for EUROPE, a HEALTH, a HELIOS, a WOMEN programok

A Dél-Dunántúli régió munkaerőpiaci szervezetei PHARE támogatásból elkészítették a régió foglalkozási stratégiáját, amely koncepcióját és közelítésmódját tekintve

„elveiben igazodik az Európai Unió elvárásokhoz, ugyanakkor szervesen illeszkedik a nemzeti foglalkoztatáspolitikai rendszerbe és épít a regionalitás sajátos szempontjaira, valamint a régióra vonatkozóan egy egységes-közös stratégiát alakít ki, amely figyelembe veszi a régió munkaerőpiacának egészét, adottságaival és lehetőségeivel együtt.”

A stratégia jövőképeinek legfontosabb elemei a foglalkoztatási szint dinamikájának növelését, a regisztrált munkanélküliek arányának országos átlaghoz való közelítését, az inaktivitás csökkentését, a peremhelyzetben élők munkaerőpiacra történő visszavezetését, egyidejűleg a regionális együttműködés megvalósítását tartalmazzák.

A stratégia 3.2.5.3 fejezete tartalmazza a romák esélyegyenlőségének elősegítését.

„Ennek a foglalkoztatást érintően megkülönböztetett jelentőséget kell tulajdonítani, különöse azért, mert a Dél-Dunántúli régióban a munkaerőpiac konfliktusai, feszültségei által leginkább érintettek körében jelentős számban találhatóak roma nemzetiségűek. A foglalkoztatás növelésének érdekében több éves programok kialakítása szükséges, a képzéstől a munkahelyteremtésen keresztül a sajátos foglalkoztatási lehetőségek megteremtéséig. A speciális helyzetből adódóan a roma programoknak szükséges része a lakókörnyezeti, kulturális és iskolai-oktatási feltételek javítása, a közösség-fejlesztés a szociális integráció, de ugyanígy küldeni kell a társadalmi előítéletek ellen is. Indokolt kapcsolódni az OFA roma foglalkoztatási programjához, valamint szorosa együttműködni a roma kisebbségi önkormányzatokkal, a cigányság civil szervezeteivel. A roma programoknál is figyelembe kell venni, hogy ez a kör sem homogén, eltérő helyzetű csoportokkal találkozhatunk, amelyek értelemszerűen eltérő megoldást igényelnek. Másrészt mérlegelendő szempont az is, hogy a beás cigányok nagy többsége ebben a régióban él.”

A kistérségi szintet az Európai Unió a NUTS III. kategóriába sorolja be. **A Dél-Dunántúli régióban** a 22 kistérségben 653

település található (Baranya 301 Somogy 244, Tolna 108). A régió területe 11169 négyzetkilométer (Baranya 4430, Somogy 6036, Tolna 3703). A lakónépesség összesen 1998-ban 980185 fő volt (Baranya 402700, Somogy 332250, Tolna 245235). A népsűrűség 69 fő/négyzetkilométer (Baranya 91, Somogy 55, Tolna 66) a 120 fő/négyzetkilométer feletti népsűrűségű településeken lakók aránya 51,7 % (Baranya 65,6, Somogy 40,2 Tolna 44,5). A működő vállalkozások száma a jogi személyiséggel rendelkezők esetében 1999. december 31-i záróadatok szerint a régióban 10999, jogi személyiség nélküliek 61633. A régióban 464 általános iskola, 99 középiskola, 34154 tanulóval került regisztrálásra 1998-ban. A régióban mindösszesen 3 dinamikusan fejlődő és 3 fejlődő kistérség található. A felzárkózó kistérségek száma 6, valamint 5 stagnáló, és 5 lemaradó kistérség mellett. Baranyában 8, Somogyban 9, Tolnában pedig 5 statisztikai kistérség kijelölésére került sor. Az aprófalvas jelleg jelentős mértékben meghatározó, emellett a romák lakóhelyválasztása is túlnyomórészt a kistérségekhez kapcsolható.

Kutatásunk tárgyához tartozik a pályakezdők munkanélkülisége is. 1999-ben a régió munkanélküliségi rátája 12,3 % volt, (Baranya 11,6, Somogy 12,5, Tolna 12,8 %).

A pályakezdő munkanélküliek létszáma ebben az időszakban Baranyában 1535 fő volt, Somogyban 1204, míg Tolnában 1249. A gazdaságilag aktív népesség Baranyában 164900, Somogyban 132300, Tolnában 100400 fő volt. A gazdaságilag nem aktív népesség Baranyában 237800, Somogyban 199950, Tolnában 144835 fő volt. Jelentős indikátornak számít a foglalkoztatottak száma, amely Baranyában 145743, Somogyban 116581, Tolnában 87864 fő volt 1998-ban. Az a tény, hogy a pályakezdők meghatározó része iskola végzését követően a munka világával mint munkanélküli szembesül, ez a foglalkoztatáspolitikai hátrányok mellett általános szociálpolitikai összefüggéseket is felvet. A fiataloknak is szükséges perspektívát, élelcélt, pozitív

motivációkat találni ahhoz, hogy integráció részeivé válhassanak a redisztribúciónak. Ezzel szemben szükséges elkerülni a családi konfliktusok elkerülését, a deviáns magatartásformák sztereotípiálizálódását. Szükséges leküzdeni a munkáltatók előítéletességét is a pályakezdők, ezen belül a roma pályakezdőkkel szemben is. Ehhez komplex programok kialakítása szükséges, amely magában foglalja a munkaerőpiaci szolgáltatások széles körét, a prevenció és tájékoztatási tevékenységeken keresztül a speciális állásbörzék és egyéb humán szolgáltatások rendszerbe állítását. A pályaválasztásukat és munkaerőpiacra történő csatlakozásukat aktív foglalkoztatáspolitikai eszközök is elősegítik. A régióban megszületett tapasztalatok azt mutatják, hogy a csoportos foglalkozások körében legkedveltebbek a fiatalok részéről az impulzusfoglalkozások voltak. 335 fiatal vett részt 1999-ben ilyen programban, míg 518-an pályamegerősítő-orientáció korrekciós foglalkozásokat végeztek. A munkavállalási tanácsadók részéről az ilyen típusú csoportfoglalkozások megszervezése nagy időigénnyel jelentkezik, ennek ellenére elengedhetetlennek tartjuk, a roma közösségi színtereken történő szolgáltatás-kihelyezéseket is.

A régióban a romák munkaerőpiaci esélyeit javíthatja a teleházak kapcsán megjelenő humán-innováció is. A régióban 45 településen mintegy 67 végpont biztosít teleház szolgáltatást. (Országosan 200 teleház működik ebben az időszakban, amely egynegyede a régióban fejt ki tevékenységét.) Ezek között az alábbiakat kívánjuk kiemelni: agrárinformációs és tanácsadó szolgálat, almanachok-katalógusok-lexikonok elérhetősége, civil szervezetek kiszolgálása, Emil-lehetőség biztosítása, fordítás, helyi honlap működtetése, internet-elérés, munkaügyi szolgáltatások, munkaközvetítés, képzési kínálat, oktatás és átképzés, számítástechnikai tanácsadás, távmunkavégzés és távoktatás szervezése, támogatása, térségfejlesztési információs központ kialakítása, videó-konferencia szervezése.

A távmunka a romák számára is a kistelepüléseken biztosíthat megfelelő ismeretek megszerzését követően foglalkoztatást. Az Európai Unió és a nemzeti kormányprogram egyaránt támogatják a távmunka bevezetését, hiszen ez egyszerre szolgál társadalmi és gazdasági érdeket. Távmunkát lehet végezni otthon, teleházban, távmunka központban, teleirodában. A munkavégzés szabad időkeretet biztosíthat az elektronikus módon megvalósuló kapcsolattartáshoz a mukaadóval.

Összefoglalva az Európai Unió diszkriminációmentességet és területi kiegyenlítést biztosító politikákat, megállapíthatjuk, hogy mind a **Római Szerződés**, mind az **Európai Szociális Charta**, mind a **Dolgozók Alapvető Szociális Jogainak Közösségi Chartája** tartalmazza az esélyegyenlőség eszméjét, ugyanúgy, mint a munkához való, az igazságos munkafeltételekhez való, a munka biztonságához való, a méltányos díjazáshoz való, a szervezkedéshez való, a béralkuhoz való jogot ugyanúgy, mint a pályaválasztási tanácsadás és a szakképzéshez való jogot. Az említett jogok mindegyike érinti a hazai kisebbséget, ezen belül hazánkban élő cigányság teljes körét.

A **Luxemburgi Csúcsértekezlet** megfogalmazta a foglalkoztatás önálló közösségi politikává válásának eszméjét. Az 1993-ban megjelent **Fehér Könyv** rögzíti a rugalmas munkatípusok elterjesztését, a munkahelyteremtés pénzügyi ösztönzését, ugyanúgy, mint a vállalkozások növekedésének elősegítését, és az oktatás és képzés súlyának növekedését. A kiegyensúlyozott gazdasági fejlődés csupán feltétele a foglalkoztatás növekedésének, de nem biztosít, automatikus megoldásokat. 1997-ben az **Amszterdami Szerződés** rögzítette: „*A tagállamok a foglalkoztatás elősegítését közös feladatnak tekintik és összehangolják tevékenységüket téren.*” Jelentős lépés volt a **Luxemburgi Foglalkoztatási Csúcsértekezlet** 1997. novemberében. Itt négy stratégiai cél - pillér - tizenkilenc konkrét feladatot jelölt meg. A négy alappillér a következő volt:

1. *A foglalkoztathatóság növelése* - Employability.
2. *A vállalkozások fejlesztése, támogatása* - Entrepreneurship.
3. *A munkaerőpiaci alkalmazkodóképesség elősegítése* - Adaptability.
4. *Az esélyegyenlőség érvényesülésének támogatása* - Equal opportunities.

Az említett dokumentumok megmérése akkor kezdődik, amikor a koncepciókból és a stratégiai célokból gyakorlati tennivalók kerülnek megfogalmazásra, és mérhető kimenetet biztosítanak a foglalkoztatás-politka célrendszerének teljesüléséhez. Ahhoz, hogy a romák ezen a területen is megfelelő eséllyel rendelkezzenek, egy olyan, általánosan munkaerőpiaci képzésekhez illeszthető programot fogalmazunk meg, amely minden olyan OKJ végzettséget nyújtó, iskolarendszeren kívüli munkaerőpiaci képzéshez illeszthető, amelyben romák integrált, vagy szegregált képzésére kerül sor.

Roma felzárkóztató képzési modul

A modulrendszer lehetővé teszi, hogy a hasonló szisztémával, az építőköcka elvén

megvalósuló képzéseknél illesztést biztosítson a szakmai ismeretek kiegészítéséhez.

Az Országos Képzési Jegyzék (OKJ) átalakításával a hazai szakképzések előtt megnyílt az út a "eurokonformitás" felé. Négy éve az ISCED-nek nevezett (International Standard Classification of Education) is az OKJ részévé vált, így megvalósult a nemzetközi összevetés lehetősége.

A romák képzésbe történő bevonása komplexen valósítható csak meg. A versenyképes szakmai ismeretek mellett szükséges a közismereti tárgyak ismétlésének biztosítása, annak érdekében, hogy új és új szakmai elemek megtanulása váljon lehetővé. Emellett mentális-szociális és népismereti tárgykörben is szükségesnek tartjuk a képzés megvalósítását, ill. speciális szociális, pszichoszociális, mentálhigiénés szolgáltatások hozzárendelését.

A modul célja:

A roma kisebbség soraiból szakképzésbe bevontak felzárkóztatása, közösségi attitűdjeinek kialakítása, fejlesztése.

Tárgykörök, blokkok:

1. Célmeghatározás, motiválás

- 1.1 kezdeményezőkézség, célok meghatározása, realitáselemzés, kockázati tényezők feltárása, jövőkép feltárása és elfogadtatása,
- 1.2 tanulás-módszertani és munkamegosztási elvek feldolgozása és alkalmazása, a megvalósulás monitoringa
- 1.3 személyes hatékonyság (egyéni képzési terv) saját munka szervezése, a motiváció fenntartása
- 1.4 személyi időgazdálkodási, időfelhasználási prioritások, időtervek készítése
- 1.5 terhelési kontroll, stresszhelyzetek kezelése.

2. Folyamatok kontrollálása:

- 2.1 a képzés befogadásának megtervezése, tervkoordináció, konzisztencia-vizsgálat
- 2.2 Munkamegosztás meghatározása, szabályzatok kialakítása
- 2.3 ellenőrzési rend működtetése, dokumentálás
- 2.4 Kommunikációs helyzetekben való viselkedés, tárgyalási modellszituációk kialakítása
- 2.5 írás-olvasás-számolás feladatok elvégzése, standardizált készségfejlesztés

3. Emberi kapcsolatok kezelése:

- 3.1 önismeret és mások ismerete, megértése, munkaköri alkalmasság megítélése, kiválasztás
- 3.2 betanítás, gyakorlati alkalmazás, valamint a személyiség értékelése, személyes visszacsatolások

- 3.3 képességek fejlesztése munkapróbákkal, felelősség-delegálással, egyéni fejlesztési folyamat együttes meghatározásával
- 3.4 közös élményfeldolgozás, csoportértékek meghatározása, csapatpités
- 3.5 döntéshozatali szituációk és team-gyakorlatok
- 3.6 emberi szituációk kezelése, konfliktushelyzetben történő viselkedés
- 4. *Környezettel való kapcsolatot:*
 - 4.1 kreatív gondolkodás, innovátori és iniciátori szerep kipróbálása és alkalmazása, újító légkör, újító klíma kialakítása
 - 4.2 változás-menedzsment, megküzdési stratégiák alkalmazása, a belső erőforrások mozgósításával
 - 4.3 tárgyalástechnika, megállapodás-technika
 - 4.4 megjelenés, prezentálás, gondolatok eladása, image-alakítás

A sikeres pályára-kerülés feltétele a megfelelő **pályalélektani módszerek** alkalmazása. A pályalélektan az alkalmazott pszichológia ágazata, amely a munka tevékenységet az emberi-egyéni-társadalmi sors folyamatába épülve elemzi.

A **pályaválasztás** tehát szociális és pszichológiai faktorok eredője mentén történik. Összeadódnak ebben a folyamatban a képességek, a rátermettség, a munkahely-kínálat, az egyén individuális jellemzői (kvalitások, értékrendek, szükségletek, kulturális tényezők,). Működik ebben a folyamatban a szocio-ökonómiai befolyások rendszere, a szülők elvárása ugyanúgy, mint az iskolai képzési lehetőségek, és a munkaerőpiac kereslet-kínálati törvényszerűsége. A **szocializációnak** négy szakasza különíthető el pályaválasztás során:

- 1, primer: a család, iskola, kortárs-csoport tapasztalatainak átvétele,
- 2, szekunder: a szakmai életbe való belépés
- 3, terciér: a szakmai szerep magatartásformáinak elsajátítása,
- 4, kvaténer: A szakma és pozícióváltás

A **pályaidentifikáció**, a szakmai szerepek elsajátítását jelenti, míg a pályaadaptáció, a képzések (szakmai ismeret, közismeret, identifikációt elősegítő ismeretek) során kialakuló pályaeérettiséget, beilleszkedő-képességet és önmegvalósítást foglalják magukban.

A munkaerőpiacon elengedhetetlenek bizonyos **kulcsképeségek**: érték-orientáltság, kommunikációs képesség, felelősség-tudat, konfliktuskezelő-képesség, önismeret, önmegvalósító-képesség, kreativitás, teljesítmény-motiváció, együttműködés.

A képzés mellé a munkapszichológiában alkalmazott mérési-visszacsatolása lehetőségeket szükséges biztosítani. Az *értelmi képeségek* feltárására alkalmasak az IST pontszámok, az *érdeklődést* a DIT pontszámokkal mérik, az *értékorientációt* a Super-féle faktorok mutatják meg (érdemes felsorolni ebben a körben a mérés körébe tartozó tényezőket: szellemi ösztönzés, társas kapcsolat, altruizmus, játékosság, anyagiak, önérvényesítés, változatosság, felügyeleti viszonyok, függetlenség, humánértékek, presztízs, munkateljesítmény, esztétikum, rányitás, kreativitás), az *általános személyiségjellemzőket* az FPI-teszt tárja fel (idegesség, agresszivitás, depresszió, izgathatóság, társulási készség, oldottság, fölérendelődés, gátoltság, nyíltság, extraversio, emocionális labilitás, férfiasság) a feszültség szabályozást a Brengelmann-pontszámok mérik, végül a *szociális érettséget* a Doll-pontszámok mutatják (önrányítás, elfoglaltság, szocializáltság).

A **pályorientáció** során a pályaválasztó fiatal tájékozik a különböző pályák és azok körülményeiről, önmagát elképzezi ezeken a pályákon, megelőlegezi, sejteti (anticipálja) a pályát azok komplexitásában, előzetesen azonosul a foglalkozási szereppel.

A **pályaválasztás** során a figyelem, az emlékezet, a képzelet, a gondolkodás, a tanulás, a döntési képesség és az érdeklődés kerül mérlegre.

Különösen szükséges a csapatpítésre a **team-építésre** hangsúlyt helyezni. Ennek az almodulnak a területei:

- a team definiálása és jellemzői, a teamek szervezeti helye és szerepe,
- a csoportműködés lélektanának alapjai - csoportdinamika,
- a jelenségeket tünetként leírni tudó attitűd és képesség elsajátítása az azonnali értelmező magatartás helyett,
- csoportépítési eszközök, technikák,
- saját csoportépítési tematika összeállítása,
- kommunikációs ismeretek és eszközök.

Ugyanígy a **konfliktuskezelés** almodulját a következő területeken szükséges megvalósítani:

- a konfliktusok természetrajza,
- egyéni és csoport-konfliktusok közötti különbségek,
- konfliktusmegoldó technikák: behódolás, együttműködés, agresszivitás, stb.

Az óraterv tehát a következő komponensekből állhat össze:

⇒ kiválasztás

⇒ szociális mező feltárása

⇒ képesség-felmérés

⇒ felzárkóztatás

⇒ tanulástechnika

⇒ kommunikációs tréning

⇒ cigánykultúra, hagyományőrzés, cigány nyelvismeret (lovári és beás)

⇒ lokális információk

⇒ a település organikus élete és igazgatása

⇒ általános jogi ismeretek (személyiségi jogok, kisebbségi jogok, közigazgatás)

⇒ konfliktuskezelés, önismeret

⇒ közösségfejlesztés

⇒ pályaválasztás, pályaaorientáció, pályakorrekció

⇒ álláskeresési technikák

Ez utóbbi almodulról szükséges megemlíteni, hogy az **állás-vadászat** speciális ismereteket igénylő szakma, amely magában foglal önismereti, tárgyalástechnikai önéletrajzírói, meggyőzői, megjelenéssel és fellépéssel kapcsolatos ismereteket ugyanúgy, mint a munkaviszonnyal (közalkalmazott, köztisztviselő, munkaviszonyban álló) kapcsolatos alapvető jogi ismereteket.

Elengedhetetlen a **szociális környezet folyamatos kontrollálása, fejlesztése**, nivellálása, hiszen a tapasztalatok szerint a cigánygyerekek tanulási szocializációja mind az iskolarendszerű,

mind az iskolarendszeren kívül jelentős lemorzsolódást mutat. Ennél a komponensnél az adott területen működő roma civil szervezetek és szociális szakemberek kooperációjára van szükség az esetlegesen jelentkező regresszív, deviáns jelenségek megelőzésére, kezelésére.

A Baranya Megyei Munkaügyi Központ erőfeszítései a cigány munkaerő integrációjára terén

Külön fejezetben szeretnénk szólni azokról az erőfeszítésekről, amelyeket a megyei munkaerőpiaci szervezet, a Baranya Megyei Munkaügyi Központ tesz. A szervezet a megalakulás gondolatától figyelemmel kíséri és tanácsaival, forrásaival jelentős mértékben támogatja a Tanszék – korábban Romológia Szeminárium – munkáját. Talán nem túlzás, hogy támogatásuk nélkül a megalakulás akadályosabb, be nem látható ideig hátráltatták volna azt a folyamatot, amely a Tanszék kialakulásához vezetett. Jelenleg is élvezzi a Romológia Tanszék az egyetemi szervezeti egységnél szakmai segítő munkát ellátó fiatalok támogatásán keresztül a BMMK bizalmát. Hosszú távon az az elképzelésünk, hogy az egyetemi roma és nem roma hallgatók sikeres munkaerőpiaci integrációjához fog hozzájárulni tevékenységük.

Ebben a záró fejezetben az elmúlt két esztendő cselekvéseit foglaljuk össze. Tesszük ezt azért, mert kiadványunk olvasói minden térségben találkozhatnak a foglalkoztatási körülmények kedvezőtlen változásával, viszont nem minden esetben van módjuk beavatkozni, hiszen az intervencióhoz szükséges ismeret nincsenek a birtokukban.

A Baranya Megyei Munkaügyi Központ kiemelten kezeli a

többszörös hátránnyal sújtott roma származású személyek és családok szociális-foglalkoztatási-kulturális életkörülményeinek javítását. Ezt az aktivitást a helyi szükségletek hozták felszínre. Egyfelől a megyében lakó cigányság demográfiai (számuk meghaladja az országos átlagot), lakóhelyválasztási állapotuk (aprófalvas településeken lakik a többségük, esetenként még telepszerű környezetben, komfort nélküli, emberhez alig méltó körülmények között, de ugyanez elmondható a városi területeken lakó cigányok többségéről is), oktatási, iskolavégzési, egészségi mutatóik, végezetül a munka világában elfoglalt (el nem foglalt) helyzetük.

Programjaik a komplex megközelítés és a partnerség elvén alapulnak. Komplexitásról azért beszélhetünk, mert egyrészt projektjeink több szolgáltatási és támogatási komponens egymásra épülését hordozzák, másrészt több szektorban kívánnak pozitív hatást kifejteni. A partnerség azt jelenti, hogy az érintett civil szervezetekkel, oktatási intézményekkel, családsegítéssel foglalkozó szervezetekkel és kisebbségi önkormányzatokkal működünk együtt.

A megyében számos civil szervezet vállalta fel a roma kisebbségek érdekvédelmét. Kiemeljük közülük a Cigány Kulturális és Közművelődési Egyesületet, a Gandhi Közalapítványt, a Siklós és Vidéke Cigányokért Érdekvédelmi Szövetséget, az Etnikai Fórum Pécsi Szervezetét. Cigány ügyekkel foglalkozik kiválóan az Amrita Egyesület, a Collegium Martineum, valamint a Khetanipe Egyesület is. Kiemelkedőnek ítéljük a Gandhi Gimnázium szakmai, oktatási modellprogramjait is, és amely végzős diákjai 2000-ben jelentek meg először a munkaerőpiacon.

1998-ban az önkormányzati választások során megyénkben 65 cigány kisebbségi önkormányzat alakulására került sor, és a kisebbségi önkormányzatok mellett 21 szószóló segíti a cigányság politikai és közéleti szerepvállalását, életminőségük javítását.

A Baranya Megyei Munkaügyi Központ a Megyei Munkaügyi Tanács által meghatározott, a Munkaerőpiaci Alap decentralizált foglalkoztatási alaprészének felhasználási irányelveit figyelembe véve alakítja ki éves stratégiáját a foglalkoztatottsági szint növelése és a munkanélküliség mérséklése érdekében. Az Ft. (2) §-ában foglaltak szerinti többlet-jogosultságra jogosultak a pályakezdők, a tartósan munkanélküliek, a megváltozott munkaképességű munkanélküliek, az alacsony iskolázottságúak, az időskorú és a női munkanélküliségtől veszélyeztetettek, valamint a hátrányos helyzetű településeken, térségben élők mellett **a roma származású munkanélküliek.**

Azt tapasztaljuk, hogy a cigány származásúak esetében a felsorolt hátrányok összeadott módon jelentkeznek, ezért kormányzati szándéknak megfelelően **kiemelt módon szükséges foglalkozni a munkaerőpiaci integrációjukkal és reintegrációjukkal.**

A kormányhatározatból adódó feladatok végrehajtása érdekében a Baranya Megyei Munkaügyi Központ „**Cselekvési Program**”-ot állított össze a 2000-2002. évre, melyet a Munkaügyi Tanács 2000. májusában hagyott jóvá.

1. Oktatás

Az elmúlt években, Baranya megyében a cigányság részéről szociális és közösségi feladatok ellátására jelentkezett a legnagyobb igény. A közhasznú foglalkoztatási programjainkat az esetek túlnyomó részében a cigányságnál igyekeztünk összekapcsolni képzési komponenssel, hiszen úgy ítéltük meg, hogy ezek a képzések a tartós foglalkoztatás lehetőségét nyújtják. Országosan is minta értékű képzési-foglalkoztatási programokat bonyolítottuk le olyan módon, hogy a munkaerőpiaci aktív támogatások mellett egyéb additív forrásokat is (pl.: önkormányzati, karitatív, szociális, alapítványi támogatások) bevontunk. Ilyenek többek közt a

roma közösségfejlesztő asszisztens, vagy a roma egyházi szociális gondozó asszisztens képzéseink. Emellett közreműködtünk a Galilei Alapítvány OFA által támogatott képzési-foglalkoztatási programjában is.

2000. évben fejeződött be a **Cigány Kisebbségi Önkormányzatok Baranya Megyei Szövetségével** közösen szervezett **roma szociális segítő képzési program**, amelynek keretében a résztvevők az alaptermatikán túl alapfokú számítógépes és munkaügyi ismereteket is elsajátítottak, majd a képzés után a Szövetség segítségével a megye kistélepülésein az önkormányzatoknál, illetve a kisebbségi önkormányzatoknál helyezkedtek el közhasznú támogatással. A 12 fős képzés költsége 1999-2000-ben 1.474 eFt volt.

Alakulásától részt vesz a **Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Romológiai Tanszékének** egyetemi képzési programjában. Szintén a Romológiai Tanszék a megvalósítója a **romák társadalmi integrációjának elősegítése érdekében indítandó foglalkoztatási programnak**, mely a „Napsütés” nevet viseli. A program kapcsán alakult meg a Napsütés Alapítvány. Ez a civil szervezet teszi lehetővé az egyetemet érintő korlátozó rendelkezések „miatt” a foglalkoztatáshoz kapcsolódó aktív támogatások alkalmazását. A Tanszék sok muinkatársát sikerült ilyen eszközzel bevonni az egyetemi tevékenységekhez kapcsolódó munkába.

A Napsütés Program célja a halmozottan hátrányos helyzetű, roma származásúak körében alaputatások lefolytatása, azok eredményeinek közzététele; társadalmi kapcsolatok koordinálása az oktatási intézmények, önkormányzatok, kisebbségi önkormányzatok, civil szervezetek között; képzési programok roma programelemeinek kidolgozásában való közreműködés; pályakezdő fiatalok és munkanélküliek tréningjeinek szervezése; a továbbtanulni szándékozó, cigány származású emberekkel való pedagógiai tevékenység szervezése.

A program célcsoportját a program működtetésében aktív szerepet vállaló, roma származású, 3 fő munkanélküli alkotja, másodlagosan – a program működtetése során – azonban a roma származású emberek, különösen a pályakezdők, a továbbtanulni szándékozók és a munkanélküliek.

A programtól elvárt eredmény a program működtetésében résztvevők foglalkoztatásán túl a romák társadalmi integrációját elősegítő, további programokat megalapozó kutatási eredmények közzététele, a romák iskolarendszerű és iskolarendszeren kívüli, munkaerőpiaci képzéseinek szakmai megalapozása, valamint oktatási programok kidolgozása.

A program lebonyolításának működési költségeihez a Munkaügyi Központ 1.667 eFt-tal járul hozzá.

Az Európai Unió HU 990401 számú **PHARE programja** „A halmozottan hátrányos helyzetű, elsősorban roma fiatalok társadalmi beilleszkedésének támogatása” címet viseli. Az 1999. évi kormányhatározattal összhangban a program az általános iskolai lemorzsolódási arány csökkentését, a speciális középfokú képzést, valamint a roma fiatalok továbbtanulási esélyeinek növelését célozza. A roma fiatalok oktatáson és képzésen keresztül megvalósuló társadalmi beilleszkedésének támogatása, az iskolarendszerű és az iskolarendszeren kívüli képzési, felzárkóztató programok megvalósítása érdekében a Baranya Megyei Munkaügyi Központ a következő gesztor szervezetek pályázatában szerepel konzorciális partnerként:

- Collegium Martineum
- Gandhi Gimnázium
- Fund Cigány Művészetoktatási Iskola (Cigány Szociális és Művelődési Módszertani Bázis)
- Kethanipe Egyesület
- Pécsi Regionális Munkaerőfejlesztő és Képző Központ

A programok megvalósításához a Baranya Megyei Munkaügyi Központ a szükséges munkaerőpiaci,

foglalkoztatási információkat nyújtja, részt vesz a programokba bekerülő személyek kiválasztásában. A programok megvalósítása során, illetve azt követően, azok folytatásakor a munkaügyi központ a felmerülő képzési-, foglalkoztatási költségekhez – az anyagi lehetőségek és a jogszabályok feltételeinek függvényében – támogatást nyújt. Reményeink szerint a Baranya megyéből pályázók közül minél többen kapnak lehetőséget a kidolgozott programok megvalósítására.

A fentiekben bemutatott képzési-oktatási programokon túl a saját képzési kurzustervünk összeállításánál is törekedtünk arra, hogy a kínálatban nagy számban szerepeljenek olyan tanfolyamok, amelyeken a roma származású munkanélküliek is részt vehetnek. Jelentős a 8 általános iskolai végzettséghez kötött, OKJ végzettséget adó tanfolyamok száma.

A Munkaügyi Központ által ajánlott és támogatott munkaerőpiaci **képzésekben résztvevő, roma származású munkanélküliek aránya 2-10%** - a kirendeltségeken dolgozó képzési munkatársak becslése alapján. (A Pécsi Kirendeltség vonzáskörzetében a legalacsonyabb az arány, míg a sellyei és a siklói térségben magasabb.)

A kisebbségi önkormányzatok és a civil szervezetek véleménye alapján 2001-ben is indítottak 12 fővel **roma közösségfejlesztő** tanfolyamot (az egy főre eső képzési költség 130,500 Ft), de nyitottak a helyi igényekre alapozott képzések indítására is. A helyi önkormányzatok falugondnoki hálózatát is fejleszteni hivatott, azt előkészítő **kistelepülési közösségi segítő** elnevezésű képzés, melyet szándékaik szerint közhasznú foglalkoztatás támogatása követné, főleg roma származású munkanélküliek bevonásával. Ennél az Etnikai Fórum Pécsi Szervezete 15 kö képzésében és foglalkoztatásában működött közre.

A Cigány kisebbségi Önkormányzatok Baranya Megyei Szövetsége kezdeményezte 16 cigány, női munkanélküli takarítói képzését, amely mögött az áll, hogy a közvélekedésben

kvalifikáció nélkül végezhető munka már olyan magas eszközigényű (takarítógépek) és munkavédelmi tartalmú (vegyszerismeret), hogy csak megfelelő képzéssel lehetséges magas szinten ezt a feladatot ellátni. Ugyanitt 28 fővel dajkaképzés támogatására is sor került 28 fő bevonásával.

Ugyanebben az időszakban A Pécsi Regionális Munkaerőfejlesztő És Képző Központ Phare támogatással elindított, ún. EUROMA programjában a következő képzések valósultak meg:

Vállalkozói tanfolyam Kémesen (15 fő)

Szőnyegcsomózó tanfolyam Siklóson (16 fő)

Parkgondozó tanfolyam Szigetváron (13 fő)

Gyógynövénygyűjtő tanfolyam Sellyén (18 fő)

A Galilei Alapítvány országos beiskolázású képzésében több, a Tanszéken dolgozó munkatárs részt vett. Ennél a támogatásnál az volt a cél, hogy a képzési piacon való versenyképességet segítse elő, mivel látható, hogy a hazai cigányság munkaerőpiaci integrációjának a legsúlyosabb akadálya, hogy többségük nem rendelkezik a piacon értékesíthető ismeretekkel, képzettséggel.

Összességében a 2001-ben elindított tanfolyamok 151 fő bevonását jelentették, és a felhasznált aktív támogatások összege 14.2002.500 Ft volt.

2. Foglalkoztatás, agrárgazdaság, térségfejlesztés

Együttműködési megállapodások a cigány szervezetekkel a foglalkoztatás elősegítése érdekében

A Baranya Megyei Munkaügyi Központ átfogó jellegű, valamint konkrét elemeket is tartalmazó, a foglalkoztatást elősegítő, munkaerőpiaci információk cseréjére irányuló szakmai **megállapodást** – a megyében lévő cigány kisebbségi önkormányzatok nagy száma miatt – a kisebbségi önkormányzatokat összefogó civil cigány szervezetekkel kötött. Így a Cigány Kisebbségi Önkormányzatok Baranya Megyei Szövetségével, valamint a Siklós és Vidéke a Cigányokért Érdekvédelmi Szervezettel, de a Lungo Drom helyi szervezeteivel is folyamatos a munkakapcsolatunk.

Az évek során számos rendezvényen és fórumon vettek részt a munkaügyi központ és a kirendeltségek munkatársai, ahol **a munkaügyi szervezet szolgáltatásairól, támogatásairól adtak tájékoztatást** a részt vevő **cigány szervezetek és kisebbségi önkormányzatok képviselői számára**. A munkaügyi központ kiadványait, ismertetőit megküldjük a cigány szervezeteknek és kisebbségi önkormányzatoknak.

Támogatott foglalkoztatás

Mivel a munkaügyi központnak nincs – és a személyiségi jogok védelme, valamint az adatvédelmi jogszabályok értelmében nem is lehet! – nyilvántartása a roma/cigány származású munkanélküliekről, ezért a foglalkoztatás és a támogatások szempontjából csak azon adataink pontosak, ahol a foglalkoztató cigány civil szervezet, vagy kisebbségi önkormányzat, és részt vett a foglalkoztatni kívánt munkanélküliek kiválasztásában is. Az alábbi táblázat a Baranya Megyei Munkaügyi Központ által 2000. évben támogatott, cigány származású munkanélkülieket

foglalkoztató szervezeteket sorolja fel a foglalkoztatott létszám és a támogatás mértékének feltüntetésével:

<i>Támogatott szervezet</i>	<i>Támogatási forma</i>	<i>Érintett létszám (fő)</i>	<i>Elkötelezettség (Ft) 2000. 12. 31-ig</i>
Cigány Kisebbségi Önkormányzatok Bm-i Szövetsége	közhasznú támogatás	41	8.580.167
	munkába járás támogatása	2	29.608
	munkatapasztalat szerzés	2	833.753
Szigetvári Cigány Kisebbségi Önkormányzat	közhasznú támogatás	4	1.175.308
	munkatapasztalat szerzés	1	224.795
Collegium Martineum	közhasznú támogatás	5	529.227
Etnikai Fórum	közhasznú támogatás	97	16.927.212
	bértámogatás	1	269.395
	munkatapasztalat szerzés	1	112.167
	munkába járás támogatása	2	124.781
Khetanipe Egyesület	közhasznú támogatás	7	2.455.920
	bértámogatás	1	56.364

<i>Támogatott szervezet</i>	<i>Támogatási forma</i>	<i>Érintett létszám (fő)</i>	<i>Elkötelezettség (Ft) 2000. 12. 31-ig</i>
Cigány Kulturális és Közművelődési Egyesület	közhasznú támogatás	5	507.168
	bértámogatás	1	178.435
	munkatapasztalat szerzés	5	1.870.689
Cigány Szociális és Művelődési Módszertani Bázis	közhasznú támogatás	5	1.753.084
Galilei Alapítvány	rehabilitációs bértámogatás	1	299.040
Siklósi Roma Klub	munkába járás támogatása	1	64.320
Versendi Cigány Kisebbségi Önkormányzat	munkatapasztalat szerzés	9	1.208.657
Erzsébeti Cigány Kisebbségi Önkormányzat	munkatapasztalat szerzés	1	115.983
Nyugotszenterzsébeti Cigány Kisebbségi Önkormányzat	közhasznú támogatás	3	282.374

A fenti szervezeteken kívül jelentős létszámban foglalkoztatnak a **települési önkormányzatok** a kötelező vagy önként vállalt feladataik ellátására, **közhasznú munkavégzés** támogatásával cigány származású munkanélkülieket. A kirendeltségi munkatársak becslése szerint arányuk az összes közhasznú foglalkoztatotthoz viszonyítva **30%-os**. Ennél is magasabb az arányuk a **közmunkában** való részvételt tekintve. (Baranya

megyében az Ormánságban, illetve Sásd térségében volt 2000. évben támogatott közmunkavégzés.)

Itt fontos megemlíteni a **Gilvánfa** községben a Gazdasági Minisztérium támogatásával létrejött, válságkezelést célzó foglalkoztatási programot, melyben **60 fő** cigány származású munkanélküli jutott 3 hónapig munkalehetőséghez, és ezáltal rövid távon megoldást nyújtott a benne résztvevők és családjuk megélhetési gondjaira is.

Az **Országos Foglalkoztatási Közalapítvány** RF/2000 számú, a cigány munkanélküliek foglalkoztatását elősegítő pályázati kiírására Baranya megyéből két szervezet nyújtott be programot. Az Etnikai Fórum Pécsi Szervezetének „Romák a munkaerőpiacon” című, valamint a Siklós és Vidéke Cigányokért Érdekvédelmi Szervezet "Erdőgondozás és fafeldolgozás a megélhetésért" elnevezésű programja – sikeres pályázat esetén – 2001. január 1-től indulna. A munkaügyi központ mindkét program esetében, **additív támogatásként foglalkoztatás bővítő bértámogatást** nyújtana 20-20 cigány munkavállalónak, összesen mintegy 24.000 eFt értékben.

2001-ben az összesített adatok szerint **268 fő részvételével 94.662.723 Ft** mozgósításával valósult meg az aktív munkaerőpiaci eszközök felhasználása a romák/cigányok munkaerőpiaci adaptációjának elősegítésére.

Ebből:

- közhasznú foglalkoztatás **162 fő – 51-482-713 Ft**
- foglalkoztatást bővítő támogatás **52 fő – 26.975.300 Ft**
- munkabérhez kapcsolódó járulékok átvállalása **1 fő– 124.600 Ft**
- pályakezdők munkatapasztalatszerzéső támogatása **39 fő – 15.222.150 Ft**
- munkába járás támogatása **14 fő – 857.960 Ft**

Alternatív munkaerőpiaci szolgáltatás

A 2000. évben a BMMK által kiírt, civil szervezeteknek szóló egyik pályázati felhívásunk az alternatív munkaerőpiaci szolgáltatások támogatását szolgálta. A munkaügyi központ a programban dolgozó segítő szakemberek (legfeljebb 2 fő) bérkötségének támogatását vállalta, 1 éves időtartamban.

A program célja, hogy a munkaügyi szervezet által nehezen, vagy nem elérhető rétegek számára munkaerőpiaci információkat nyújtson, elősegítése nyilvántartásba vételüket, bevonásukat a munkaerőpiacra, munkavállalási esélyeiket javító felkészítéseket, tréningek, képzéseket szervezzenek, illetve bonyolítsanak le.

E szolgáltatásokkal azoknak a munkanélkülieknek szeretnénk lehetőséget teremteni munkaerőpiaci eszközök használatára, információk megszerzésére, akik kistelepüléseken élnek, tartós munkanélküliek, nehezen érik el a munkaügyi szervezetet, lakóhelyeik távol vannak a kirendeltségektől. Ebbe a körbe tartoznak a cigány kisebbséghez tartozó munkanélküliek is.

Az információszerzésen, képzések, tréningek szervezésén túl a pályázat keretében foglalkoztatási programok kidolgozását és indukálását is támogattuk.

Alternatív munkaerőpiaci szolgáltatásokat a következő cigány civil szervezetek biztosítottak:

- Cigány Kulturális és Közművelődési Egyesület
- Etnikai Fórum Pécsi Szervezete
- Dél-Baranyai Romák Érdekvédelmi és Kulturális Szervezete

A 2000. évben a fenti szervezetek az alternatív munkaerőpiaci szolgáltatások nyújtásáért 1.500 eFt támogatásban részesültek.

2001-ben a fenti szervezete a folytatólagos szolgáltatás-nyújtáshoz 4.500.000 Ft támogatást kaptak.

Foglalkoztatási programok civil szervezetekkel közösen:

A Baranya Megyei Munkaügyi Központ már több éve szervez, működtet vagy támogat olyan foglalkoztatási programokat, amelyek a munkanélküliség által leginkább veszélyeztetett, munkaerőpiaci szempontból hátrányos helyzetű rétegek – így a cigány származású munkanélküliek - újbóli munkához jutását segítik elő közvetett vagy közvetlen módon.

A programoknak több előnyük is van a munkaerőpiaci szervezet által nyújtott „hagyományos” szolgáltatásokkal és támogatási formákkal szemben, és ezáltal – ha nem is helyettesíthetik minden területen – jól kiegészítik azokat. Az előnyök egy része abból adódik, hogy a programokat olyan – jelentős részben közhasznú – szervezetek valósítják meg, akik a munkanélküliek különös hátrányaival (tartós munkanélküliség, pályakezdők, megváltozott munkaképességűek, szenvedélybetegek, hajléktalanok, roma származásúak stb.) jobban tudnak azonosulni, esetleg éppen ebből a célból alakultak meg, másrészt a programok finanszírozása több forrásból történik, a munkaerőpiaci szereplők összefogásával, partnerségével.

Baranya megyében jelenleg több célcsoport számára is lehetőséget nyílik, hogy részt vegyen ilyen programokban.

A „**Pécsi Termelőiskola**” olyan szakképzetlen pályakezdő fiatalok számára nyújt képzési és gyakorlati munkalehetőséget, akik szociálisan, mentálisan hátrányos helyzetben vannak, de ezen változtatni kívánnak. A szakképesítést nyújtó képzést és a folyamatos munkavégzést, tapasztalat- és gyakorlatszerzést szociális és mentális gondoskodás egészíti ki.

A programban való részvételük lehetőséget biztosít számukra, hogy a munka világában, az alkalmazotti vagy vállalkozói szférában felkészülten, gyakorlattal indulhassanak, és képesek legyenek ott a jövőben is helytállni. *A munkaügyi központ által támogatott 50 fiatal mintegy 30%-a cigány származású!* Csak a

számszerűség érdekében: 2001-ben a program költségvetése 34.860.000 Ft volt.

A „**Ne dobd el!**” nevet viselő program tulajdonképpen egy szociál-ökonómiai üzem a UWYTA Kht. megvalósításában, ahol a tartós, megváltozott munkaképességű, vagy hajléktalan munkanélküliek adományokból begyűjtött ruhanemüket, bútorokat újítanak fel és értékesítenek – tehát szociális és környezetvédelmi célokat is megvalósítanak egyidejűleg. A munkalehetőségen túl képzésben vesznek részt, és szociális munkás, pszichológus segíti őket abban, hogy a támogatott munkavégzést követően más munkáltatóknál is jó teljesítményt nyújtsanak.

Ilyen jellegű foglalkoztatást egy másik, a közterületek, parkok fenntartását, felújítását célzó, „**Környezetvédelmi tranzit foglalkoztatási program**” esetében is támogat a munkaügyi központ. A program megvalósítója a Munka Pécs-Baranyaért Kht. *A programban foglalkoztatottak jelentős része cigány származású, és 2001-ben 19.178.00 Ft támogatást rendelt hozzá a BMMK.*

Mindhárom program jellemzője, hogy célja a náluk dolgozók segítése abban, hogy egy-másfél év alatt alkalmasak legyenek az elsődleges munkaerőpiacon való tartós munkavégzésre. Az első támogatott évben a három program összköltsége 52.450 eFt volt.

A Dél-Dunántúli Regionális Forrásközpont Kht. „**Segítő kézfogás**” című programja a kistelepüléseken élők számára nyújt segítséget munkanélküliek szociális tevékenységbe való bevonásával, így az idősek, betegek ellátásában, falugondnoki teendők elvégzésében tevékenykednek. Cél az, hogy közülük minél többen tartósan tudjanak elhelyezkedni az önkormányzatoknál, vagy intézményeiknél. Ezt a programot

szintén az Országos Foglalkoztatási Közalapítvánnyal közösen finanszírozzák.

A **falusias térségek népességmegtartását**, az ott élők megélhetési lehetőségeinek biztosítását, foglalkoztatását hivatott elősegíteni az a komplex program, amely a helyi adottságokra épülő **agrárintegrációk** létrejöttét, működési feltételeinek biztosítását támogatná, és amelyben az egyéb térségi szereplők mellett a munkaügyi szervezet is jelentős szerepet vállalna. A konkrét programtervek kidolgozása 2001. évben kezdődik, csatlakozva a kistérségi **SAPARD** programokhoz, de már a 2000. évben is indítottunk a Pécsi Termelőiskola és négy település vonzáskörzetének bevonásával **gyógy- és fűszernövény termesztésre és feldolgozásra épülő foglalkoztatási programot**, számos cigány származású munkanélküli részvételével. Folyamatosan figyelemmel kísérjük a **szociális földprogram** eredményes tevékenységét is.

A munkaügyi szervezet az együttműködő partnerei számára azáltal is segítséget nyújt, hogy jelentős szerepet vállal a civil szervezetek – többek között a cigány szervezetek - munkatársainak képzésében és a foglalkoztatási költségeik támogatásában. Ezért szervezték meg a **nonprofit ügyintézők** képzési-foglalkoztatási programját, elősegítve ezáltal a jövőbeni még szorosabb együttműködés szakmai és anyagi hátterét is. Ez utóbbi programban résztvevő munkanélküliek közül többen helyezkedtek el cigány civil szerveződéseknel.

A Baranya Megyei Munkaügyi Központ regionális hatáskörű programokban is részt vesz. A Dél-Dunántúli régió munkaügyi szervezeteivel közösen, az **Európai Unió PHARE támogatásának** felhasználásával készíteti el a **régió foglalkoztatáspolitikai koncepcióját**, támogatja a tartós munkanélküliek számára személyes szolgáltatást nyújtó, az elhelyezkedésüket elősegítő – az országban már több helyen

működő - „Újra dolgozom” program regionális működését, valamint a pályaválasztást, pályakorrekciót segítő **„Foglalkozási Információs Tanácsadó”** központok létrehozását. Ugyancsak PHARE támogatással működik közre a **női munkanélküliek** foglalkoztatását és vállalkozóvá válását, valamint a **megváltozott munkaképességűek** foglalkoztatási rehabilitációját elősegítő komplex programokban. A cigányság kedvezőtlen morbiditási és mortalitási mutatói ismerte valós az az elképzelésünk, hogy magas a foglalkozási rehabilitációnál érintett cigány/roma származásúak száma. Gilvánfán kizárólag cigány származásúak számára hozott létre telephelyet egy megyében működő foglalkoztató 2001-ben 14 fő számára, és jelenleg is működteti ezt az egységét, ahol reintegrációs tréninggel segítette a Tanzék egyik oktatója a munka világába történő zökkenőmentes visszailleszkedést.

A fentiekben bemutatott programok legfőbb tapasztalata az, hogy a munkanélküliség kezelésének, hátrányos következményei enyhítésének feladatai csak a munkaerőpiaci szereplők, a helyi önkormányzatok, kisebbségi önkormányzatok, valamint a civil szféra együttműködésével, **partnerségével**, forrásaik összeadásával, koncentrációjával oldhatók meg sikeresen.

3. Kutatások

Az **erőforrástérképek kidolgozásának támogatásával** a munkaügyi központ célja, hogy a felmért baranyai kistérségekről, mikrorégiókról összegyűjtött, pontos, reprezentatív adatok álljanak rendelkezésre különösen a foglalkoztatási, szociális, gazdasági ágazat tekintetében. Ezzel a programmal leszakadó kistérségeinknek kívánnak segítséget nyújtani azáltal, hogy felmérve térségük erőforrásait, lehetőséget biztosítanak a fejlesztések kidolgozására, helyzetbe hozzák őket a lehetséges

befektetők előtt és megismertetjük lakóhelyük erősségeit, gyengeségeit. Az erőforrástérkép egyfajta rálátást ad az adott térségre, amely segítséget nyújthat a kitörési pontok megtalálásához, az innovatív erők bevonásához, a térségben lévő intézmények, szervezetek, önkormányzatok együttműködéséhez.

Az erőforrástérképek azonos szerkezetben, metodika szerint tartalmazzák a térségek szociális helyzetéről, a családok megélhetési lehetőségeiről, körülményeiről, a népesség, kor, nem, iskolai végzettség, etnikai, és foglalkozás szerinti összetételéről való elemzéseket, a munkáltatók számát, tevékenységét, valamint a munkanélküliek összetételét, számát, a munkanélküliség főbb okait és a térség fejlesztési lehetőségeinek számbavételét.

Jelenleg 27 mikrorégióról áll a rendelkezésre erőforrástérkép, ez Baranya megye több mint 50%-át érinti.

A Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának Romológiai Tanszéke – melyet a már említett, „Napsütés” programunk keretében támogatunk – több kutatást is végzett a cigányság körében, többek között **a diszkrimináció, a kisebbségi jogvédelem, a kisebbségi oktatás, valamint a foglalkoztatás** témakörében. Ezeket tanulmányok formájában meg is jelentették.

A Delphoi Consulting Bt. az Országos Foglalkoztatási Közalapítvány támogatásával, „Roma képzési és foglalkoztatási program – hatékony szervezetek kutatása” címmel, **a romák foglalkoztatási helyzetével kapcsolatban** végez kutatást. A Baranya Megyei Munkaügyi Központ adatgyűjtéssel segítette ezt a munkát.

A kutatás kiterjed mindazokra a társas vállalkozásokra és (munka)szervezetekre, amelyek alkalmazotti munkaviszonyban romákat foglalkoztatnak, illetve az olyan vállalkozásokra, ahol a tulajdonos (munkáltató) roma származású.

Bízunk benne, hogy a majdan elkészülő tanulmány is segítségünkre lehet a cigány népesség iskoláztatásának,

képzésének, valamint foglalkoztatásának és foglalkoztathatóságának elősegítésében.

Roma referens-hálózat

Végezetül egy új kezdeményezés a roma referens-hálózat kiépítése. Mind a hét kirendeltségen képzéssel támogatott roma munkanélküliek működnek közre a kapcsolattartásban, az összetett hátrányok kezelésében. Nem csak a munka világa felé nyitottak új munkatársaink, hanem az önkormányzati és civil, valamint a gazdálkodó szervezetek felé is, amit igazolhat az alábbi, általuk ellátásra kerülő tevékenységkör:

- Kapcsolattartás a roma/cigány ügyfelekkel, és a kirendeltség megfelelő szervezeti egységéhez történő illesztése
- A hatósági és más típusú ügyintézők segítése
- Együttműködés a külső szervezetekkel
- Kapcsolattartás a központi egységgel
- Megyei programok kezdeményezése, azokban való közreműködés
- Képzési lehetőségek feltárása, ösztönzése
- Aktív eszközökkel kapcsolatos információk terjesztése
- Roma szervezetekkel való kapcsolattartás
- Sajátságos támogatások megismerése, terjesztése (Phare, Soros, Autonómia, stb.)

A referensi hálózat kiépítése során kerültek felszínre a komlói foglalkoztatási konfliktusok. Ennek orvoslására hoztuk létre a Válságstábot, amely egy évi működést követően, a helyzet konszolidációja után programstábbá alakult át, hiszen így lehetséges közvetlenül foglalkoztatást eredményező fejlesztéseket indukálni. A Romológia Tanszék munkatársa nagyban hozzájárult a konfliktusok csillapításához gyakorlatias tanácsaival. A IV Cigány Kisebbségi Önkormányzatok Konferenciáján Komlón az

elvégzett munka ismertetésére került sor 2001 november 30 - december 2. között.

Elmondható, hogy a rendszerváltás során kritikus helyzetbe került cigányság versenyképességének elősegítése a gazdasági stabilizáció egyik kulcskérdése. Az ügy komplexitása minden dolgos kezét igényel, legyen egyetemi hallgató, oktató, munkáltató, roma érdekképviselő, állam alkalmazott, önkormányzatban dolgozó vagy egyházi karitatív szervezet munkatársa. Írásunk célja az volt, hogy erre a szükségszerűségre hívjuk fel a figyelmet. Abban a reményben tettük ezt, hogy újabb gondolatok születéséhez járultunk hozzá.

